

UPPSATSER FRÅN KULTURGEOGRAFISKA INSTITUTIONEN
Maj 2008

Ryssland, ryssar och svensk media

**En analys om Rysslandsrapporteringen i tre svenska dagstidningar och
Sverigeryssars åsikter om medias framställning**

Hanna Maattola

C-uppsats 15 poäng, påbyggnadsskurs kulturgeografi
Handledare: Thomas Borén
Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm
www.humangeo.su.se

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to examine the image of Russia presented by the Swedish printed media and correspondingly, how the Russians interpret this reporting. This is done by examining a large number of newspaper articles concerning Russia in three independent Swedish morning papers from April 2005 to March 2007 and by interviewing Russian people living permanently in Sweden. In addition to the articles and interviews, different types of literature and scientific journals were used. The methods are mainly qualitative. Focus in the study is on the historical, political and journalistic elements that contribute to the character of the reporting and the importance of including these components in the discourse for sake of deeper understanding for the country as whole. Theoretical conceptions of imaginative geographies, geopolitics, sense of place and storyline are used in the analysis. This study also aims to discuss up to what degree the media influences people's perception and idea of a certain place, in this case Russia.

The result of the study shows that the articles with negative content dominate clearly, in accordance with the interviewee's opinion of the reporting. The study also discuss that the media has become the most important actor in the processes where our perception of a certain place is produced. Furthermore, Russia can be identified as "the other" in the relation to Europe in which the main elements maintaining the idea are political differences, self-mystifying and the incidents that cannot be recognized in Swedish domestic news.

Key Words: Russia, Russians, Swedish press, pessimism, place perception, the other

Förord

Jag vill tacka alla dem som har varit med och bidragit till den här uppsatsen. Ett stort tack till Julia, Maxim, Anastasia, Svetlana, studenterna, Lioudmila och Olga för deras medverkan; utan er hade jag inte kunnat genomföra den här studien. Jag vill också tacka min handledare Thomas Borén för en trevlig handledning och för tålamod då uppsatsskrivandet drog ut på tiden pga. lilla Nolas födelse.

1. Inledning	1
1.1 Syfte, frågeställningar och utgångspunkter	2
1.2 Avgränsningar	3
1.3 Disposition	3
2. Källor och metod	3
2.1 Litteratur	3
2.2 Dagstidningar – metodologiska urval, insamling, hantering, källkritik.....	3
2.3 Intervjuer – insamling, hantering, källkritik.....	6
2.4 Hermeneutik	7
3. Föreställningar i verkligheten – platser, geografier och journalistik	8
3.1 Tidigare forskning	8
3.2 ”Imaginative geographies”	9
3.3 Geopolitik.....	12
3.4 Platskänsla (sense of place).....	14
3.5 Storyline	16
4. Ryssland i svenska tidningar.....	16
4.1 Utrikeskorrespondenter	17
4.2 Kvantitativt resultat	17
4.3 De positiva artiklarna.....	19
4.4 De neutrala artiklarna.....	22
4.5 De negativa artiklarna.....	24
5. Ryska röster om rysslandsrapporteringen	29
5.1 Uppfattningar om den svenska rysslandsrapporteringen.....	29
5.2 Avsaknaden av vissa ämnen.....	31
5.3 Resonemang kring öst vs. väst tänkandet	32
6. Analys.....	33
6.1 Rysskräck	34
6.2 De journalistiska verktygen.....	35
6.3 Politik och mystik som referenser för ”annorlunda”	37
6.4 Medias påverkan på platsuppfattning.....	40
7. Avslutande diskussion	41
8. Källförteckning.....	46

9. Bilagor.....	49
<i>Bilaga 1. Studerade veckor och antalet artiklar i Dagens Nyheter, Göteborgs- Posten och Sydsvenska Dagbladet.</i>	<i>49</i>
<i>Bilaga 2. Intervjufrågor till ryssar bosatta i Sverige</i>	<i>52</i>
<i>Bilaga 3. Frågor till tidningars utrikesredaktion.....</i>	<i>52</i>

1. Inledning

Ryssland är ett land som både fascinerar och skrämmer. Det är stort och mäktigt, gåtfullt och kulturrikt, men också svårbegripligt och oförutsägbart, någonstans mittemellan väst och öst. Arvet efter Sovjetunionen kommer troligen alltid att vara starkt vilket gör att det kan vara svårt att tolka Ryssland på sina egna premisser, utifrån den stat som växte fram efter Sovjetunionens och kommunismens kollaps år 1991. De flesta har någon åsikt eller uppfattning om Ryssland; kanske beror det på dess förflutet som en av de två supermakterna i världen, kanske på den slutenhet och isolering som Ryssland kännetecknades av under den sovjetiska eran och på alla de fördomar, spekulationer och stereotyper som föddes ur denna "ensamhet".

Det finns de som hyser stor respekt och intresse för landets unika kultur, historia och traditioner. Den ryska kulturen symboliseras av de mäktiga kyrkorna och de vackra ikonerna, de stora författarna och de enastående kompositörerna. Det andliga Ryssland går under namnet "det heliga Ryssland" och innefattar en föreställning om ett isolerat Ryssland som endast kan förstås genom att erfaras. Det formar ett sakralt rum som föraktar västvärldens materialism och ytlighet och rymmer varken politik eller andra överväganden. Det heliga rummet är också av stor betydelse för ryssens eget identitetssökande och dennes syn på andra länder.¹

Men det finns också de som uppfattar Ryssland som hotfullt och farligt vilket journalisten och rysslandskännaren Ebba Sävborg ironiskt illustrerar med frasen "ryssen kommer" (eng. "The Russians are coming"). "Ryssen kommer" är titeln på en forskningsrapport om ryska företagens medverkan i globaliseringen utgiven år 2006. Samma titel användes också i början av 1990-talet på omslaget av tidskriften "The Economist" där huvudtemat utgjordes av de ryska flyktingsströmmarna som skulle komma att välla in till väst, en oundviklig konsekvens av den ekonomiska krisen i samband med Sovjetunionens upplösning, trodde man. Ryssar är alltså alltid farliga; antingen är de så rika att de kommer att köpa upp våra västländska företag eller så fattiga att västvärlden riskerar av att bli uppslukad av de okontrollerade ryska flyktingsmassorna.² Det går inte heller att neka att det militära hotet från sovjettiden lever kvar och påverkar således också uppfattningen om dagens Ryssland.

Media är en oundviklig och ständigt närvarande komponent i dagens samhälle och det är omöjligt att undgå alla dess kanaler och den information som dessa kanaler pumpar ut. Aldrig har tillgången till nyheter och information varit lika enkel som idag, tack vare bl.a. internet och gratistidningar. Detta möjliggör att vi utan större ansträngningar kan hålla oss uppdaterade dygnet runt av händelser såväl hemma som ute i världen. Samtidigt är det allt för lätt att dras in i nyheters värld, påverkas av den och glömma bort att bakom varje nyhetsartikel finns det ett flertal historiska och nutida faktorer som borde inkluderas om man nu är ute efter att skapa sig en mångfacetterad, nyanserad och realistisk bild av en händelse eller en plats, ett perspektiv jag specifikt vill lyfta fram i den här studien. I uppsatsen representerar utvalda artiklar från tre

¹ Bodin (2000), sid. 165-185

² Sävborg (2007), sid. 2-3

svenska dagstidningar svensk media och med hjälp av dessa vill jag förmedla den bild som tidningar ger av Ryssland och situationen där.

1.1 Syfte, frågeställningar och utgångspunkter

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur rysslandsbilden som skriven media förmedlar ser ut samt ryssars tolkning om den svenska rapporteringen (undersökningen avser rysslandsrapporteringen i tre svenska dagstidningar från april 2005 till och med april 2007, samt ryssars, bosatta i Sverige, egna åsikter om medieframställningen). Vidare syftar uppsatsen till att diskutera orsakerna till varför en viss plats framställs på ett visst sätt i mediasammanhang och hur detta i sin tur bidrar till konstrueringen och forandet av människors uppfattning och förutfattade meningar om en viss plats.

Uppsatsämnet valdes mot bakgrund av den senaste tidens rysslandsrapportering som enligt mig har, ytligt sett, präglats av allmän pessimism. Finns det överhuvudtaget en sida i rapporteringen där det går att identifiera framgång, utveckling och Rysslands unikheter? Jag är alltså intresserad av att analysera rapporteringen ur ett djupare perspektiv och sätta den i ett bredare sammanhang där det tas hänsyn till bl.a. kulturella, sociala och politiska aspekter. Jag strävar också efter att belysa några av de journalistiska verktygen och hjälpmedlen som kan tänkas influera rapporteringen och som tillsammans med andra faktorer utgör den helhet som sedan förmedlas till publiken.

I uppsatsen har jag använt mig av följande frågeställningar:

- Hur framställs Ryssland i skriven svensk media under tidsperioden april 2005 och april 2007?
- Vad har ryssar som är bosatta i Sverige för uppfattning om den svenska rysslandsrapporteringen?

Jag utgår från ett antal utgångspunkter som jag antecknade innan analyseringen av tidningsartiklarna påbörjades. Mina utgångspunkter bygger på den förförståelse och de förutfattade meningar som jag personligen hade om den svenska rysslandsrapporteringen och som ligger till grund för ämnesvalet. Utgångspunkterna är följande:

- Rysslandsrapporteringen i skriven svensk media är pessimistisk och dyster och karaktäriseras av negativa händelser och händelseförlopp.
- Ryssland tolkas inte på sina egna villkor utan ur ett västerländskt perspektiv. Rapporteringen är färgad av det västerländska synsättet.
- Ryssar som är bosatta i Sverige anser att rapporteringen inte ger en rättvis bild av situationen i landet pga. dess koncentration inom vissa ämnen och brist på många andra.
- Den bild som media förmedlar påverkar och bidrar till människors platsuppfattning och förutfattade meningar i allra högsta grad.

1.2 Avgränsningar

Den valda tidsperioden där tidningsartiklar samlades in sträcker sig från 1 april 2005 till 31 mars 2007. Jag har inte varit ute efter att granska rapporteringen av vissa specifika händelser eller belysa eventuella förändringar i rapporteringens karaktär och valet av perioden är helt oberoende av de händelser och händelseförloppen som ägt rum under tiden.

Syftet med undersökningen är inte heller att jämföra de valda tidningars rysslandsrapportering men de jämförelser som ändå gjorts kan motiveras med att de antingen underlättat analyseringen, gett analysen struktur eller varit på ett eller annat sätt oundvikliga eller intressanta för uppsatsen. Jag ämnar inte heller att besvara ifall artiklarna är objektiva eller ej.

1.3 Disposition

Studien är disponerad på följande sätt: källor och metod redogörs i det nästkommande kapitlet, följt av den referensram som utgör uppsatsens teoretiska utgångspunkt. I teorikapitlet redovisas också delar av den tidigare forskningen. Kapitel 4 och 5 består av resultatdelen där både det kvalitativa och kvantitativa resultatet av de utvalda tidningsartiklarna samt intervjuerna redogörs. I kapitel 4 ges också en kort presentation av utrikeskorrespondenter. I kapitel 6 analyseras resultatet med hjälp av teorier och andra viktiga ståndpunkter som hittats i litteraturen. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion med utgångspunkterna i fokus. I det avslutande kapitlet ges också förslag till fortsatt forskning.

2. Källor och metod

Tre olika typer av källor har använts i studien – litteratur, dagstidningar och intervjuer.

2.1 Litteratur

Litteraturen består av facklitteratur i bokform samt av vetenskapliga tidskrifter och artiklar. Den har valts både efter rekommendationer och efter egna sökningar. Litteraturen omfattar huvudsakligen geografiska/kulturgeografiska verk där kulturgeografiska begrepp och tankegångar, som jag ansett vara viktiga för min studie, uppmärksammas. Jag har också valt att inkludera böcker som behandlar media och dess roll i samhället, dels för att det har varit nödvändigt för mig att skapa en generell förståelse för massmedia som ett fenomen för att kunna undersöka det, dels för att kunna begripa och reflektera över åtminstone några av de journalistiska instrumenten som kan tänkas påverka eller forma nyhetsrapporteringen.

2.2 Dagstidningar – metodologiska urval, insamling, hantering, källkritik

Jag har inspirerats av Emelie Erikssons avhandling ”Stockholm med modernismen i centrum: cityomdaningen ur ett aktörs- och ett mediaperspektiv”³ och använt mig av hennes kriterier för valet av tidningar samt hennes urvalsmetod.

³ Eriksson (2004)

Jag har valt att analysera tidningsartiklar i tre svenska dagstidningar - Dagens Nyheter (DN), Göteborgs-Posten (GP) och Sydsvenska Dagbladet (Sydsvenskan). Kriterium för valet av dagstidningar har främst varit deras storlek, spridning och politiska inriktning.

DN är Sveriges största morgontidning (upplaga 347 100 år 2006), GP hade en upplaga på 245 700 (2006) och Sydsvenskan 125 500 (2006).⁴ Utöver detta har samtliga tidningar nätupplagor och därmed också en större läsarkrets än vad siffrorna tyder. Nyhetsförmedlingen i tidningarna är politiskt oberoende även om varken DN, GP eller Sydsvenskan är helt politiskt neutrala. Tidningarna är liberala. Ytterligare ett kriterium har varit att tidningen måste ha en omfattande utrikesrapportering vilket dessa tre har (detta kriterium är tillagt av mig). Vidare bygger valet av dessa tidningar på det faktum att jag ville få en tydlig geografisk spridning på tidningarnas "ursprungliga" publiceringsområde för att undvika att den förmedlade bilden uppfattas som regional.

Jag har samlat in artiklar som på ett eller annat sätt behandlar Ryssland under två års period (1 april 2005- 31 mars 2007), sammanlagt 235 artiklar. När det gällde DN och GP var det nödvändigt att göra ett slumpmässigt urval då det visade sig att antalet artiklar om Ryssland var så pass många att granskning av alla publicerade artiklar inte skulle ha varit hanterbart av tidsmässiga eller praktiska skäl. Undersökningsperioden delades systematiskt in i 10 veckors intervaller. I varje intervall valdes sedan slumpmässigt ut två veckor, på så sätt begränsades antalet studerade dagar och artiklar. I Sydsvenskan var det totala antalet artiklar under den valda perioden betydligt lägre (89 stycken) vilket möjliggjorde att samtliga artiklar kunde inkluderas i undersökningen.

Artiklarna i DN och Sydsvenskan samlades in via tidningarnas artikelsök, båda tidningar erbjuder sökfunktioner på sina hemsidor under den valda perioden. Nätupplagorna skiljer sig något från de tryckta upplagorna men jag anser att detta inte påverkar studiens trovärdighet då båda tidningars hemsidor är informativa och väluppdaterade. Artiklarna i GP samlades in genom artikeldatabasen Mediearkivet. Anledningen till detta är att GP inte erbjuder tidsbegränsad artikelsökning och det var alltså mindre tidskrävande att genomföra sökningen i Mediearkivet. Sökningen i DN skedde på sökordet "Ryssland" i tidningens alla avdelningar, i Sydsvenskan användes samma sökord i rubrik. Vad det gäller GP valde jag att inkludera även "ryska" som sökord i rubrik och ingress pga. att träffarna på endast "Ryssland" visade sig att vara väldigt få under vissa av de valda veckorna.

Undersökningen begränsades huvudsakligen till de artiklar där Ryssland utgör ett huvudämne eller där kopplingen till Ryssland känns tydlig och relevant. Artiklar som handlar om sport/sportresultat, väder/väderprognos eller där kopplingen till Ryssland är avlägsen har jag valt att exkludera. Jag har emellertid valt att inkludera artiklar som handlar om internationella relationer såvida jag funnit att Ryssland/ryska representanter spelar en viktig eller intressant roll i sammanhanget. Artiklar där Ryssland inte är huvudnyhet men en av parterna/aktörerna i ett avtal, ett projekt eller

⁴ http://www.ts.se/Public/PDF/Upplagestatistik/dags_07_23feb.pdf. Avser år 2006

dylikt har inkluderats ifall jag bedömt att artikeln har bidragit till den helhetsbild som studien syftar på att skapa.

Artiklarna har klassificerats efter sitt innehåll. Jag har delat upp artiklarna i tre olika kategorier *positiv*, *neutral* och *negativ*, liksom Won Ho Chang. Chang har använt följande definitioner för kategorierna i sin undersökning om hur Sovjetunionen porträtterades i tre amerikanska tidningar under perioden 1988-1989 (Beyond The Cold War, 1991):⁵

- "En positiv artikel betonar internationellt samarbete, ekonomisk och social sammanhållning, politisk och ekonomisk stabilitet, positiv attityd mot sovjetisk reform och/eller steg mot demokratiskt ledarskap."
- "En neutral artikel har ett balanserat innehåll och/eller inga kontroversiella intentioner".
- "I en kritisk artikel ligger tonvikten på sociala konflikter, politisk och ekonomisk instabilitet och/eller oordning."⁶

Jag har inspirerats och använt mig av dessa definitioner i kategoriseringen av mina egna artiklar men med flera indikatorer. Det har också varit nödvändigt att aktualisera vissa av indikatorerna för att bättre passa in på nutida förhållanden (Sovjetunionen har blivit Ryssland). Kategorin *positiv* rymmer även artiklar som fokuserar på utveckling, framgång, framtidsoptimism eller kulturella aktiviteter, i kategorin *negativ* har jag valt att placera artiklar om olika typer av olyckor, i likhet med artiklar med pessimistisk underton och om allmän misär. När det kommer till olyckor har det i många fall varit svårt att avgöra ifall artikeln är neutral eller negativ. I dessa fall har jag i tolkningen tagit stöd av hur olyckan har beskrivits. Sjukdomar hos vilda djur eller sjukdomar som sprids från djur till människor t.ex. fågelinfluensa, har placerats i kategorin *neutral*, på motsvarande sätt som artiklar om flora och fauna. I samma kategori har jag placerat artiklar om konflikter mellan Ryssland och ett annat land såvida jag ansett att konflikten är "balanserad" och Ryssland inte framställs som boven i dramat. Jag har uteslutit i stort sett alla artiklar där Ryssland enbart *nämnts* t.ex. på grund av sin geografiska storlek eller som en av de fem permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd. Definitionerna har fungerat som riktlinjer men varje artikel har tolkats individuellt och bedömts utifrån kontexten.

Med tanke på det stora antalet artiklar har jag inte kunnat kommentera varje enskild artikel inom ramen för det här projektet. Jag har försökt att hitta vissa gemensamma huvuddrag såsom relationer mellan länder, natur, olyckor, ekonomi etc. inom varje kategori och kommenterat sedan framför allt de artiklar som har passerat in i någon av "underkategorierna". Vissa udda artiklar har emellertid kommenterats ifall jag funnit artikeln intressant.

Kategoriseringen (positiv, neutral, negativ) har naturligtvis inneburit svårigheter eftersom det finns flera artiklar som är svåra att placera i ett bestämt fack. Jag vill också påpeka att hur människan tolkar och bedömer olika texter, bilder, uttalanden osv. är individuellt och enligt mig är det svårt för en forskare att stänga ut sin subjektivitet helt när hon/han forskar i samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen. Per-Johan Ödman menar att förförståelsen är både en förutsättning och ett

⁵ Chang (1991), sid. 67-68

⁶ Chang (1991), sid. 67-68, min översättning

hinder för att uppnå förståelse eftersom den alltid har en viss riktning.⁷ Bengt Gustavsson i sin tur menar att ett sätt att hålla sina ogrundade förutfattade meningar under kontroll är att hålla ett öppet och fördomsfritt förhållningssätt till materialet som skall tolkas och analyseras men att en absolut objektivitet i samhällsvetenskapen kan vara svår att försvara.⁸ Det är dock vanligt att forskaren arbetar med ett s.k. ”kvasi- objektivt antagande”, dvs. som om en objektivitet existerar.⁹

2.3 Intervjuer – insamling, hantering, källkritik

Totalt sett har åtta intervjuer genomförts. Sex av respondenterna träffades fysiskt på olika platser i Stockholm under perioden 4/4 – 20/4 2007, två respondenter intervjuades per e-mail (sammanlagt kontaktades 10 personer via e-mail men endast två svarade). De fysiska intervjuerna utfördes under informella och lättsamma förhållanden med hjälp av sex färdigformulerade frågor (se bilaga 2). Dessa frågor fungerade snarare som diskussionsunderlag och modifierades eller förenklades något vid behov. I nätintervjuerna användes samma frågor men i mer strukturerad form. Varje fysisk intervju varade mellan 30-45 minuter och liknade mer en trevlig pratstund än en strikt intervju. Alla, förutom en, spelades in på band, samtliga intervjuade gav sitt godkännande till det. Samtliga intervjuer är kvalitativa i sin karaktär även om de muntliga intervjuerna har generellt sett gett mer information än de skriftliga.

Den första kontakten (Julia) knöts med hjälp av handledaren. Julia fungerade sedan som ”spindeln i nätet” och gav mig telefonnummer till de ryssar vilka hon kunde tänka sig att vara lämpliga, inte minst på språkliga grunder (jag talar inte ryska). Jag kontaktade sedan dessa personer på egen hand. Hon tipsade också om ”Rurik” (Ryska riksförbundet i Sverige) där jag kom i kontakt med personerna som intervjuades via e-post. En respondent hittades med hjälp av en gammal uppsats. Samtliga respondenter kontaktades i förväg och försäkrades om deras intresse och möjlighet att medverka. Vidare har respondenterna blivit informerade om hur jag kommer att behandla det som sades under intervjun och fått förbli anonyma ifall dessa så önskat. Jag har valt att avslöja endast deras förnamn, ekonomistudenterna kommer jag att kalla för student a och student b för att skydda deras anonymitet.

Sju respondenter är bosatta i Stockholmsregionen, en bor i Borås. De medverkande har bott i Sverige allt från 4 till 21 år. Deras sysselsättningar är något varierande - tre är journalister, varav en frilansande, en arbetar i en affär, en är internationell projekthandläggare, en är revisor och två är ekonomistudenter på Stockholms universitet. Målet var att få spridning gällande respondenters sysselsättningar eftersom jag inte har varit ute efter en viss yrkeskategoris åsikt. Detta tycker jag att jag har lyckats relativt bra med; jag känner nämligen inga ryssar och har varit helt beroende av andras sociala nätverk. Språket har också varit en avgörande faktor när det kommit till valet av intervjuade och även i andra avseenden. Samtliga intervjuer genomfördes på svenska.

⁷ Ödman (2004), sid. 75

⁸ Gustavsson (2004), sid. 11

⁹ Gustavsson (2004), sid. 11

De intervjuade frågades aldrig vilka dags- eller kvällstidningar de läser. Jag ville endast få reda på deras övergripande uppfattning om den svenska rapporteringens karaktär och genom vilka källor eller kanaler dessa sedan skaffat sig denna uppfattning är varken relevant eller intressant för mitt syfte.

Personerna som intervjuades var mycket vänliga och hjälpsamma och jag finner ingen som helst anledning att ifrågasätta sanningshalten i det som sades under intervjun eller i det som personerna skrev. Respondenterna medverkade helt frivilligt och från min sida verkade som om intresset för ämnet var ömsesidigt eftersom intervjustunderna varade så pass länge och samtalen flöt på. Enligt min bedömning är risken för att intervjufrågorna uppfattades som känsliga, obehagliga eller för personliga ytterst liten i och med att samtliga respondenter svarade på varje fråga.

2.4 Hermeneutik

Min huvudsakliga metod är tolkning av skriftligt och muntligt material, i form av tidningsartiklar och intervjuer. Uppsatsens utgångspunkt ligger i en hermeneutisk ansats. Per-Johan Ödman definierar hermeneutiken följande:

”Tolkningens och förståelsens teori och praktik i olika mänskliga sammanhang: religiösa såväl som sekulariserade, vetenskapliga såväl som vardagliga”.¹⁰

Hermeneutikens främsta kunskapsform är tolkning av texter och språk¹¹ men den inkluderar också icke-verbala handlingar, aktiviteter och intentioner som tillkommit i olika mänskliga meningssammanhang – hermeneutiken handlar om tolkning av det omätbara.¹²

Den hermeneutiska processen består av fyra huvudmoment – tolkning, förståelse, förförståelse och förklaring. Tolkning jämförs ofta med dess ursprungliga betydelse, nämligen översättning, detta är dock något missvisande då det snarare handlar om ”förmedling av innebörder och betydelser”¹³ än om översättning per definition.

Hermeneutisk förståelse handlar om djup förståelse av studieobjektet på ett sätt som förändrar och berör forskarens existens och tillvaro. Förförståelsen i sin tur är förutsättningen för vår förståelse och en viktig grundpelare i den hermeneutiska processen; ”Utan förförståelse, ingen förståelse”.¹⁴ Den är ofta outvecklad och inte sällan ett missförstånd. Utan förförståelse skulle inte undersökningar ha någon riktning. Förklaring är det fjärde momentet i processen och hänger nära samman med förståelse. För att kunna förstå måste man förklara, men å andra sidan krävs det att man förstår det man förklarar för att kunna förklara det. Tolkning, förståelse, förförståelse och förklaring bildar därmed ett samspel, Bengt Kristensson-Uggla sammanfattar förhållandet i följande modell (Ödman har kompletterat figuren med begreppet ”förförståelse”):¹⁵

¹⁰ Ödman (2004), sid. 77

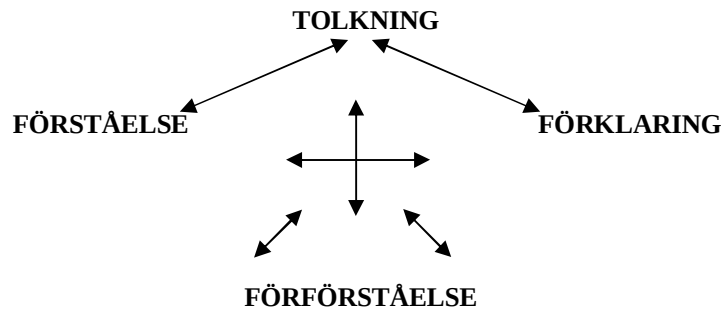
¹¹ Ödman (2004), sid. 71-76

¹² Cloke (2004), sid. 310

¹³ Ödman (2004), sid. 74

¹⁴ Ödman (2004), sid. 75

¹⁵ Ödman (2004), sid. 71-76

Figur 1. Samspelet tolkning - förståelse - förklaring - förförståelse
Källa: Ödman (2003), sid. 76

Inom hermeneutiken är det viktigt att kunna sätta det tolkade spåret, dvs. texten, meningen etc., i en rätt kontext eller i ett rätt sammanhang för att stödja tolkningen. Med en ökad kunskap och kännedom om kontexten ökar också sannolikheten om tolkningens godtagbarhet.¹⁶ Utan ett sammanhang blir tolkningen felaktig och meningslös.¹⁷

Vi kan aldrig vara helt säkra på att tolkningar är korrekta eftersom det inte finns något grundval för en absolut korrekt tolkning eller något fundament som man kan pröva tolkningen mot. Vid motiveringen av tolkningar av detaljer måste man ta hänsyn till helheten och vise versa. Genom en noggrann motivering av hur detaljerna bidrar till djupare och bättre förståelse av helheten och vilken mening dessa ger åt den, försvarar man också sin egen tolkning.¹⁸

3. Föreställningar i verkligheten – platser, geografier och journalistik

Kapitlet inleds med en kort genomgång av tidigare forskning. Därefter följer en presentation av de teoribildningar som tillsammans med den empiriska undersökningen utgör ryggraden i den här studien. Av teorierna kommer jag först att presentera "Imaginative geography" (den imaginära alt. föreställda geografin) av den palestinsk/amerikanska kultur- och litteraturkritikern Edward Said, sedan geopolitik av bl.a. geografen John Agnew och "Sense of place" (platskänsla) av flera författare. Slutligen presenteras "Storyline" av författaren och utrikeskorrespondenten Jim Lederman.

3.1 Tidigare forskning

Inom tidigare forskning har bl.a. Jan Ekecrantz, Torsten Burgman, Per-Arne Bodin och Ebba Sävborg visat intresse för den svenska rysslandsbilden eller Ryssland och media. Studier av ryssars åsikter om den svenska nyhetsrapporteringen finns däremot inte och i och med det anser jag att det finns en tydlig kunskapslucka inom området, en lucka som den här studien syftar till att fylla.

¹⁶ Ödman (2004), sid. 81

¹⁷ Gilje, Grimen (2003), sid. 188-190

¹⁸ Gilje, Grimen (2003), sid. 202

I "Russian reports" ligger Ekecrantz's intresse främst i post-kommunismen och i hur den struktur som möjligen kommer att komma ersätta konstruktionen av den s.k. första, andra och tredje världen kommer att se ut. Detta undersöker han genom att fördjupa sig i fenomenet "medias globalisering" och post-kommunismens globala konstruktion. Ekecrantz menar bl.a. att det fortfarande går att identifiera dikotomiska öst/väst drag i nyhetsjournalistik och att öst har blivit en dominerande attribut i den svenska rysslandsrapporteringen vilket även hans studie av 500 artiklar och kommentarer om Ryssland i svenska tidningar mellan åren 1991 och 1999 styrker. Samtidigt har också den moderna nyhetsrapporteringen från Ryssland blivit mer och mer uppbyggd runt polariseringen inom landet, vilket beror på att den kulturella gränslinjen mellan väst och öst har flyttat mer österut, från gränsen mellan Väst- och Östeuropa till Uralbergen. På så sätt får den nationella öst och väst uppdelningen alltmer större utrymme i rapporteringen, menar Ekecrantz.¹⁹

Historikern Torsten Burgman närmar sig ämnet i sin kronologiska analys av rysslandsbilden i Sverige från 1500-talet fram till 2000-2001.²⁰ Studiens utgångspunkt ligger dels i de historiska händelserna som har varit viktiga för den från tid till tid varierande rysslandssynen i Sverige, dels i det bildmaterialet som består av bl.a. historiska teckningar och dagspressens karikatyrer. Relationen mellan länderna samt de politiskt betydelsefulla personerna såväl i Sverige som i Ryssland/Sovjetunionen är centrala i Burgmans tolkning av hur man genom tiderna uppfattat Ryssland i Sverige.

I "Ryssland och Europa" (2006) fördjupar sig författaren Per-Arne Bodin framför allt i den ortodoxa kyrkan och i den ryska kulturen. Han lyfter fram de ryska traditionerna som bidragit till den ryska identitetens framväxt men upplyser också om de kulturhistoriska egenskaperna som ligger till grund för skillnader mellan den ryska och västeuropeiska kulturen. Syftet med studien är att utöka förståelsen för den ryska identiteten och för de tankemönster som har varit viktiga för dess uppkomst. I Bodins studie finns det ingen anknytning till media utan studiens kärna vilar på idéhistoriska tankegångar och andra historiska faktorer.²¹

Ebba Sävborg har skrivit flera gånger i utrikespolitiska institutets (UI) skriftserie "Världspolitikens Dagsfrågor" om utvecklingen i Ryssland men gett också ut böcker bl.a. "Ryssland under Jeltsin"(2000). Sävborg är journalist och har tidigare arbetat som rysslandsexpert på UI.²²

3.2 "Imaginative geographies"

Den imaginära geografien valdes för att den kan appliceras på dels hur vi, påverkade eller opåverkade av vår fantasi, olika typer av skildringar, media etc., skapar uppfattningar om en särskild plats, dels hur vi sedan gör "vi" och "de" - gränsdragningar mellan olika platser/regioner och människor i dem enligt bilden i vårt huvud.

¹⁹ Ekecrantz (2000)

²⁰ Burgman (2001)

²¹ Bodin (2006)

²² <http://www.palmecenter.se/RegionerOchLander/Europa/Ryssland/Artiklar/070126bildenav.aspx>

I "The Dictionary of human geography" definieras den imaginära geografin följande:

"Representationer av andra platser - av människor, landskap, kulturer och natur och de sätt genom vilka föreställningar och idéer av dessa platser reflekterar lustar och fantasier, deras författares förutfattade meningar och maktgaller mellan dem och deras subjekt."²³

Edward Said presenterade termen i sitt inflytelserika verk om orientalismen år 1979.²⁴

Den imaginära geografin skiljer sig från beteendegeografin²⁵ och dess konstruktion "mental map"²⁶ på flera sätt vilket med fördel kan användas som utgångspunkt i teoretiseringen och diskussionen om begreppets innebörd. Sids betoning på makt, huvudsakligen kolonial makt, var t.ex. helt främmande för beteendegeografin. Said var intresserad av att avslöja de privilegier som europeiska och amerikanska författare vanligen gjorde anspråk på när de skildrade eller representerade andra kulturer. Han menar att det etnocentriska tankesättet "The West watches, The East is watched" karaktäriserar den imaginära geografin.²⁷

Den västländska diskursen av orientalismen är baserad på motsatser, dvs. de essentiella skillnaderna mellan "the West" och "the Rest". All regionalisering, oavsett dess geografiska skala, härstammar från den globala uppdelningen väst och öst och de tillkomna regionerna är varken naturliga eller givna men produkter av de imperialistiska och neo-koloniala maktstrukturerna. Enligt Said går det inte att tala om oskyldig eller opolitisk regionalisering.²⁸

Said betonar vikten av att titta, bevaka och observera. Genom vision och visualisering riktas uppmärksamheten mot kulturella konstruktioner istället för produkter av renodlade kognitiva operationer som t.ex. i beteendegeografin. De imaginära geografiernas images är sporrade av fantasi, önskan och åtrå.

Platser är utrustade med s.k. symboliska värden. Med dessa figurativa värden påbörjas dels produktionen av förändring av en viss plats, dels identitetsskapandet av de bevakade subjekten.²⁹ Identitet i sin tur kan, i stora drag, definieras med vad vi *är* och vi *inte är*. "Oss" och "dem" - grupper är ofta territoriellt avgränsade i form av nationer, stater eller andra platser vilket också är den grundläggande länken mellan identitet och dess geografiska dimension.³⁰

²³ Se "Imaginative geographies" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 372, min översättning

²⁴ Se "Imaginative geographies" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 372-373

²⁵ En riktning inom kulturgeografin där psykologi betonas som ett förstärkande element i ett individuellt beteende i rummet. Se "Behavioural geography" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 42-44

²⁶ Ett av de grundläggande koncepten inom beteendegeografin. Begreppet syftar på psykologisk representation av platser och hur dessa uttrycks med enkla "papper och penna" tester. Se "Mental maps" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 498-499

²⁷ Se "Imaginative geographies" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 372-373

²⁸ Said (1997), sid. 1-4

²⁹ Hubbard (2005), sid. 41-47

³⁰ Crang (1998), sid. 61

Enligt Said är det möjligt att påstå att en del föremål är skapta av människans förstånd och trots att dessa objekt existerar objektivt, är existensen endast imaginär. I "Orientalismen" illustrerar han detta med följande exempel:

"En grupp människor drar upp gränser mellan sin mark, dess omedelbara omgivningar och territoriet därbortom, som de kallar barbarernas land. Med andra ord, att markera i huvudet ett bekant område som 'vårt' och ett obekant område bortom vårt som 'deras' är ett sätt att införa geografiska skiljelinjer som kan var fullkomligt godtyckliga. Jag använder ordet godtyckliga därför att den tänkta geografin av typen vårt land - barbarernas land inte behöver betyda att barbarerna erkänner den uppdelningen. Det räcker med att vi drar upp dessa gränser i vårt huvud. Det är så 'de' blir 'de' och både deras territorium och mentalitet beskrivs som annorlunda än 'våra'. De geografiska gränserna följer de sociala, etniska och kulturella gränser på ett sätt som man väntar sig. Ändå grundar sig ofta det sätt på vilket någon känner sig som icke-utlänning på en obekant uppfattning om vad som finns 'där ute', bortom det egna territoriet. Alla möjliga slags antaganden, associationer och fiktiva föreställningar tycks fylla upp det obekanta område som ligger utanför ens eget."³¹

De imaginära geografierna kan förknippas med föreställningar om såväl "hemma" som "borta" vilket bidrar till att i vårt medvetande och fantasi intensifieras och dramatiseras också det geografiska avståndet och skillnaden vad som är nära och långt borta. Said underminerar distinktionen mellan äkta och uppfattad värld. Han poängterar att även om imaginära geografier är fiktioner enligt sin ursprungliga betydelse (latinska "fictio") betyder det inte att de helt saknar substans och verklighetsanknytning. Imaginära geografier finns i materiell form (målningar, fotografier, skisser, reseskildringar etc.) som över tid bildar ett slags "internt arkiv" som i sin tur bidrar till formandet av den kollektiva gruppens attityder, policys och andra egenskaper.³²

Rummet och de rumsliga relationerna har en viktig funktion när det kommer till definieringen av andra grupper. "Othering" är en term eller snarare en process genom vilken identiteter sätts upp i icke-likvärdiga relationer på följande sätt: Den första gruppen identifierar sig med hjälp av ett visst gemensamt kännetecken och definierar sedan alla icke-medlemmar, dvs. de andra, som övriga. Det utmärkande gruppidentifierande särdraget är inte det samma för den ena gruppen som för den andra. Det valda särdraget tenderar att vara positivt men det faktum att de flesta grupper/människor har både goda och dåliga kvalitéer leder till att kategoriseringen problematiseras; vad gör vi med våra mindre önskvärda sidor? Tendensen har varit att gruppens "bad points" har skjutits över till de utomstående, dvs. de andra. Det är alltså ytterst svårt att definiera en grupp utan att kontrastera till en annan, en tankegång som går att känna igen även i framväxten av den västländska identiteten. Idéen om västerländsk (eng. Western) skapades med hjälp av vad det inte var.³³

"The Other/Otherness" uppmärksammas av flera författare, dock ur mycket varierande perspektiv. Simone de Beauvoir (1949) behandlar kvinnan som den andra i relation till mannen i "The Second sex". Hennes koncept har så småningom vidgats till nya kontexter där "Self" definieras i motsats till "The Other". Fanon (1967)

³¹ Said (1997), kap. 2

³² Se "Imaginative geographies" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 372-373

³³ Crang (1998), sid. 61

identifierar denna tvådelning i "Black skin, white masks" genom att visa hur kolonisatören både fruktar och bedårar den exotiska koloniala, "den andre". Geograferna har också använt sig av idén om tudelning: Anderson (1991) har applicerat idén på rasism, Dear och Wolch (1987) har tillämpat den i studien om stigmatisering av handikappade, hemlösa och psykiskt sjuka.³⁴

Nya riktningar har utvecklats, bl.a. inom den feministiska skolan, dock vanligen med något svagare anknytning till den ursprungliga debatten. Feministiska forskare har visat hur produktionen av imaginära geografier korsar med genus och sexualitet vilket inte uppmärksammades i Sids debatt.³⁵ Carter (1987) inspirerades av Said i sin studie om hur det australiensiska landskapet kom till europeisk kännedom.³⁶ Radcliffe (1996) har visat intresse för den imaginära geografin genom att identifiera de imaginära geografierna i rummen som skapades under kolonialismen och post-kolonialismen.³⁷

I Jarosz studie "Constructing the Dark Continent..." (1992) ligger utgångspunkten i maktrelationer, presenterade i form av metaforer. Han menar att metaforen "den mörka kontinenten" är identisk med Afrika, söder om Sahara, och ett nyckelord i den euroamerikanska diskursen om Afrikas länder och människor. Genom metaforen identifieras kontinenten som "den andra" på ett sätt som tydligt framhäver den västerländska dominansen. Metaforen avslöjar också rasistiska värderingar om Afrika och afrikaner i såväl reseskildringar som i akademiska texter.³⁸

3.3 Geopolitik

Valet av geopolitik kan motiveras med att den uppmärksammar det västerländska synsättets dominans i den globala politiken och grundar sig på ett synsätt där alternativa icke-europeiska tolkningar förbises. Teorin handlar huvudsakligen om stater vilka per se ligger utanför mitt intresse i den här uppsatsen men jag anser att teorins grundläggande tankegång om eurocentrism och dess uppkomst kan användas i diskussionen om pressens eventuella västorientering.

Geopolitik är en komplex politisk teori, termen myntades först av den svenska statsvetaren Rudolf Kjellen år 1899. Den klassiska geopolitiken studerar relationen mellan objekt och enhet (geografi och politik), dvs. relationen mellan geografiska faktorer (floder, berg, terränger, klimat, naturresurser etc.) och statens utrikespolitiska strukturer. De geografiska fenomenen betraktas ofta som permanenta och oföränderliga, en del av naturen, medan de politiska strukturerna är bestämda av fysiska förhållanden och resultat av mänskliga handlingar.³⁹ Napoleon menade att geografin är grundläggande för en stats politik: "Statens politik vilar på dess geografi" (ett "visdomsord" som brukar tillskrivas honom).⁴⁰ Colin S. Gray (1990) och Samuel P. Huntington (1997) vidgar teorin ytterligare och menar att geopolitiken handlar om en evig kamp mellan geografiska eller ideologiska motsatser: landmakt vs. sjömakt,

³⁴ Se "Other/otherness" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 568

³⁵ Se "Other/otherness" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 568

³⁶ Se "Other/otherness" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 568

³⁷ Se "Other/otherness" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 568

³⁸ Jarosz (1992), sid. 105

³⁹ Toal (2005), sid. 65-70

⁴⁰ Dijkink (1996), sid. 1

öst vs. väst, kuststater vs. kontinentala stater, "the West" vs. "the Rest" osv.⁴¹ Enligt den kritiska föreställningen (bl.a. John Agnew) bestämmer andra faktorer än geografin villkoren för politik. Agnew menar att den geopolitiska föreställningen utgår ifrån ett västerländskt synsätt där Europa används som förebild och standard för den globala politiken;⁴² "Europa är rationellt, effektivt och demokratiskt, Asien korrupt, diktatoriskt och statiskt".⁴³

Övergången från det förmoderna till det moderna statssystemet var en kritisk period i utvecklingen av den moderna geo-makten (geografisk kunskap om bl.a. statens gränskontroll, territoriell bevakning, produktion av kartor över territoriet) och det moderna geopolitiska tänkandet. I samband med att de moderna staterna började organisera sig runt principer som suveränitet och territoriell integritet, utvecklades också en geopolitisk ontologi. Den geopolitiska ontologin är en vision av det globala politiska rummet som enhetlig helhet, uppdelad i geografiska zoner i form av stater och nationer. John Agnew (1997) kallar det "den moderna geopolitiska föreställningen". Han identifierar fyra principer i den:

- Utvecklingen av den globala synen som möjliggjorde att världen kan ses som en enhet med hierarkisk uppdelning (välkänd - okänd, säker - farlig) av platser som följd.
- Uppdelning av världen i underutvecklade och avancerade regioner. Platser är exotiserade och essentialiserade och relativa skillnader förvandlades till absoluta skillnader.
- Det finns en fundamental skillnad mellan en stats inrikes- och utrikespolitik.
- Det mellanstatliga systemet är anarkistiskt. Stater har samma grundläggande drivkraft och mål och eftersträvar "primacy",⁴⁴ att vara "topdog".⁴⁵ Världen kan jämföras med ett slags naturtillstånd där det starkaste slår sig fram och dominerar.⁴⁶

Enligt Agnew är föreställningar om världen selektiva och förenklade. Alternativa världsordningar förbises och tolkas i termer av det som är välbekant och känt.⁴⁷ Det som finns "bortom horisonten" anses vara en källa till hot och kaos och det vi inte känner till skrämmer oss. De mörka och djävulska platser som avbildades på utkanten av de tidiga kartorna representerade farliga och okända platser i världen. Dessa främmande "platser" har nu flyttat in till världen själv i form av religiösa och politiska skillnader. Den homogena världsbilden är inte en sammansättning av likvärdiga element - världen är snarare en hierarkiskt ordnad plats som kännetecknas av det dikotomiska draget "vi" och "de" och där väst ses som den totala motsatsen till öst.⁴⁸

I den moderna föreställningsvärlden ses primitiva respektive avancerade områden/regioner i relation till europeiska erfarenheter. De västerländska normerna och värderingarna dominerar och har fungerat som vägledare för de geografiska

⁴¹ Toal (2005), sid. 65-70

⁴² Agnew (2003), sid. 2

⁴³ Reitberger 5/10 2006

⁴⁴ Toal (2005), sid. 65-70

⁴⁵ Reitberger 5/10 2006

⁴⁶ Reitberger 5/10 2006

⁴⁷ Reitberger 5/10 2006

⁴⁸ Agnew (2003), sid. 11-12

områdena som halkat efter. Utveckling *måste* följa Europas fotspår; ”Vi i Europa har kommit på något, de andra kan lära från oss”.⁴⁹ Den dominerande föreställningen är därmed tydligt etnocentrisk och fokuserar snarare på skillnader än likheter.⁵⁰

Europa, i vid bemärkelse, ses som fundamentalt annorlunda från resten av världen. Denna aspekt har rötter i antika källor och bygger på det antagande att det lokala enbart kan identifieras i relation till det globala, dvs. det måste finnas någonting att jämföra med. Den globala politiken är i själva verket en produkt av europeiska och amerikanska erfarenheter och ses i relation till den europeiska mallen.⁵¹ Främmande kulturer och platser tolkas inte på sina egna villkor utan genom en referens till ett förskönat europeiskt förflutet. Detta möjliggör bl.a. att en egenskap definierar ett visst geografiskt område (t.ex. kastsystemet i Indien).⁵²

Agnew urskiljer tre epoker i den moderna geopolitiska föreställningen:

1. Den civiliserade geopolitiken (från slutet av 1700-talet till slutet av 1800-talet). Världen betraktas organiserad i ett hierarkiskt system där de utvecklade staterna härskar över de barbariska och ociviliserade världsdelarna.
2. Den naturaliserade geopolitiken (1875-1945). Epoken karaktäriserades av rivaliserande staters territoriella expansion och tillämpandet av imperialismen.
3. Den ideologiska geopolitiken, associerad till perioden ”kalla kriget” och rivaliteten mellan USA och f.d. Sovjetunionen. Enligt denna ideologi är världen uppdelad i antagonistiska sektioner, med tredje världen emellan dessa fientliga block.⁵³

3.4 Platskänsla (sense of place)

Platskänsla vill jag ha med i den här uppsatsen för att den handlar om våra känslor för en plats. Dessa känslor skapas huvudsakligen med hjälp av fysiska, personliga och sociala erfarenheter och minnen om en viss plats men det är också möjligt att skapa sig en platskänsla med hjälp av texter, bilder osv. alternativt med hjälp av de platser som man är bekant med. Man skapar ”den andre” på basis av det man känner till. Platskänsla och platsuppfattning är inte synonymer men båda begreppen tar avstamp i olika typer av komponenter som påverkar vår relation till en plats. Enligt min tolkning är platskänsla ofta kopplad till att man besökt platsen eller har på andra sätt en nära relation till den medan platsuppfattning skapas utifrån iakttagelser av något vi inte är så bekanta med.

Nedanstående genomgång av begreppet platskänsla är baserad på diskussionen i ”The Dictionary of human geography”.⁵⁴ Den är inte uttömmande utan ger endast en översikt över begreppets innebörd.

Platskänslan var ett av nyckelkoncepten inom den humanistiska geografin på 1970-talet och har sitt ursprung i studier om hur människan, med hjälp av sina erfarenheter och fantasi, uppfattar platser och deras fysiska kännetecken och egenskaper.

⁴⁹ Reitberger 5/10 2006

⁵⁰ Reitberger 5/10 2006

⁵¹ Agnew (2003), kap. 2

⁵² Reitberger 5/10 2006

⁵³ Toal (2005), sid. 65-70

⁵⁴ Se ”Sense of place” i The Dictionary of human geography (2000), sid. 731-734

Platskänsla är ett resultat av sammansatta psykoanalytiska, omgivningsbetingade och sociala processer vilka tillsammans med en fysisk plats skapar rörliga relationer. Geografer granskar platsen som en materiell, bunden geografisk enhet men också i termer av känslor som människor erfar, uttrycker och bekämpar i sin relation till en specifik plats. En plats behöver därmed inte vara synlig per definition eftersom den också tydliggörs och uppstår i och genom social interaktion.

Det finns fysiska platser som har framkallat och framkallar starka reaktioner och känslor hos människor. Detta kan bero på platsens utmärkande topografiska egenskaper (t.ex. "Sugar Loaf" in Rio de Janeiro, "Table Mountain" i the Cape of Good Hope) eller också på den geografiska distinktion som människans långvariga närvaro i ett territorium har resulterat (t.ex. Toscana i Italien). Vissa fysiska platser i sin tur associeras med händelser och tragedier som på ett eller annat sätt lämnat bestående sociala och kollektiva minnen eller ärr (t.ex. Auschwitz i Polen). Mytomspunna platser såsom "Mountains of the Moon" blir dem som aldrig besökt platsen bekanta med genom berättelser, målningar och fotografier. Den mytiska platsen blir alltså en del av människans "fantasivärld" i vilken människan ofta uppfattar den som exotisk eller som "den andra". Genom att relatera till den andre normaliserar och underbygger man också sin egen hemmaplatsidentitet. Guideböcker och reseskildringar spelar en viktig roll i skapandet av imaginära platskänslor.

Platskänslan är kopplad till olika individuella sociala och mänskliga processer inom vilka vi skapar känslomässiga relationer till specifika platser, detta sker oberoende av platsens kvalitéer. Dessa emotionella förbindelser tenderar att vara positiva, särskilt när det gäller hemmaplats eller psykologisk tillfredsställelse, negativa erfarenheter och minnen av en plats leder till att relationen till en plats fylls av rädsla, obehag eller sorgsenhet istället. Relationen till en plats, oavsett dess karaktär, är en produkt av sociala och personliga faktorer: sociala för att våra erfarenheter och minnen ofta bygger på erfarenheter och minnen om andra, personliga för att våra individuella upplevelser och minnesbilder är naturliga och oundvikliga komponenter i sammanhanget. Platsens fysiska egenskaper har lika stor betydelse som de sociala och personliga; dessa tre är ofta sammanflätade och kompletterar varandra.

Hur geograferna ser på vår relation till plats varierar. Doreen Massey (1993) talar om "en global platskänsla" och menar att platser inte längre är bundna i tid och rum utan "förenade stunder i nätverk av sociala relationer och betydelser".⁵⁵ Enligt Massey har de lokala influenserna och faktorerna trängt in i det globala och vise versa. Platskänsla är därmed ett komplext koncept där avstånd förlorat sin betydelse, bl.a. som följd av den omfattande och ständiga interaktionen mellan det lokala och globala.

Mattelart (1996) i sin tur påpekar vikten av det virtuella rummet. Internet har möjliggjort att kommunikation kan nu ske virtuellt via nätet och sociala förbindelser och kontakter handlar nödvändigtvis inte längre om face-to-face kommunikation. Den lokala platskänslan har fått en global dimension i det virtuella rummet.

⁵⁵ Se "Sense of place" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 733, min översättning

3.5 Storyline

Storyline är ett journalistiskt verktyg vars främsta syfte är att underlätta nyhetsrapporteringen. Diverse journalistiska instrument påverkar ofta valet av nyhetsämnen och formar rapporteringen och det känns därmed naturligt att inkludera ett koncept som exemplifierar detta.

Storyline har uppmärksammats av bl.a. utrikeskorrespondenten och författaren Jim Lederman. Han definierar det följande:

"Storyline är ett ramverk dit en journalist kan placera till synes slumpmässiga händelser och ge dem ett sammanhang. Det förenklar berättandet eftersom den narrativa tråden krymper till en mer hanterbar dimension. Genom att använda ett enkelt tema kan varje dramatisk händelse framhävas så som den inträffar och varje 'kapitel' i den pågående berättelsen enkelt placeras in i berättelsen och ges en kontext. Ramverket ger alla dess användare en gemensam utgångspunkt och beslutade riktningar genom vilka kommunikationen med publiken sedan sker."⁵⁶

Lederman menar att händelser, utvecklingar i ett händelselopp etc. som inte passar in eller saknar en tydlig koppling till en regions rådande storyline ignoreras eller ges knappt något utrymme alls i rapporteringen. I nyhetsrapporteringen från Israel och Palestina t.ex. var den våldsamma konflikten över markbesittningen mellan israeler och araber efter det sex dagar långa kriget år 1967 förhärskande. Detta gjorde att bl.a. den sociala utvecklingen inom Palestina inte uppmärksammades eftersom den saknade tydligt samband till konflikten, alltså till regionens storyline. När en storyline blir allmänt accepterad ifrågasätts den sällan. Ju längre tid en inkorrekt storyline används desto fler börjar acceptera den som sanning och desto svårare blir det också att förändra den eller hitta alternativa tolkningar till den.⁵⁷

Enligt antropologen Ulf Hannerz går det att dra vissa paralleller mellan nyhetsrapportering och antropologi. Med detta menar han att det finns koncept, både inom nyhetsrapportering (storyline) och antropologi (gatekeeping concept), som har lett till att det blivit en koncentration i vissa ämnen men brist på många andra.⁵⁸ Gatekeeping concept syftar på hur teoretiska "verktyg" blir metonymier som sedan ersätter ett helt samhälle eller civilisation. I Indien har t.ex. kastsystemet blivit en metonymi, i Kina är det sonlig vördnad.⁵⁹ Antropologen Arjun Appadurai beskriver "gatekeeping concept" följande:

"Gatekeeping concept är ett antropologiskt koncept som begränsar teoretiseringar om en viss plats eller en viss region och förklarar eller definierar endast frågor av intresse i platsen/regionen."⁶⁰

4. Ryssland i svenska tidningar

I det här kapitlet redogörs för resultatet av analyserade tidningsartiklar. Kapitlet börjar med en kort beskrivning av olika typer av utrikeskorrespondenter, följt av en

⁵⁶ Lederman (1992), sid. 12, min översättning

⁵⁷ Lederman (1992), sid. 12-18

⁵⁸ Hannerz (2000), sid. 103

⁵⁹ Appadurai (1986), sid. 357

⁶⁰ Appadurai (1986), sid. 357, min översättning

redogörelse av analysens kvantitativa resultat i form av stapeldiagram. Sedan redovisas innehållet av de utvalda positiva, neutrala och negativa artiklarna.

4.1 Utrikeskorrespondenter

Antropologen Ulf Hannerz delar utrikeskorrespondenter i två kategorier i "Foreign News": de kortvariga och de långvariga. "The spiralists" och "the stringers" är utrikeskorrespondenter som är kortvariga på en plats (en stringer stannar något längre än vad en spiralist gör), "the long-termers" alt. "the settlers" är långvariga. Enligt Hannerz saknar de kortvariga korrespondenterna ofta ett långtidsperspektiv på olika händelser, medan "the long-termers" hinner skaffa sig inträngande kunskaper om de lokala förhållandena och utvecklar därmed också en grundligare kulturell kompetens vilket sedan speglar sig i rapporteringen.⁶¹ "Fräscha ögon" ute på ett fält kan emellertid också vara positivt då dessa ofta kan se saker och ting ur ett annat perspektiv än vad föregångaren på platsen gör/gjorde.⁶²

Både Sydsvenska Dagbladet och Göteborgs-Posten använder sig av stringrar i sin utrikeskorrespondens (stringrar är skribenter som inte har en fast anställning i redaktionen utan arbetar på kontrakt, längden på kontraktet varierar⁶³). Sydsvenska Dagbladet har inga bestämda tidsperioder för sina utrikeskorrespondenter men de flesta i redaktionen har bott länge i de länder de rapporterar ifrån. Tidningen har ingen rysslandskorrespondent i skrivande stund men har periodvis delat en sådan med Dagens Nyheter.⁶⁴

Stringrar som Göteborgs-Posten använder sig av i sin rysslandsrapportering skriver huvudsakligen om utvecklingen i Ryssland även om de också gör reportageresor i närområdet (vilka länder detta inkluderar specificeras inte). Hur länge deras stringrar stannar på en och samma plats varierar.⁶⁵

Dagens Nyheters rysslandskorrespondent Mette Risa rapporterar både till Dagens Nyheter och norska Aftenposten. Vilken typ av anställning hon har framgår inte av den e-post-korrespondens som fördes med henne men hon kommer att vara i Moskva i två år vilket också är minimumperioden för en stad. Risa bevakar i teorin alla forna Sovjetländer, med undantag av Baltikum, i praktiken är det dock begränsat hur mycket av de mindre länderna hon hinner med. Hon är båda tidningars enda korrespondent i Ryssland i skrivande stund men det finns möjligheter för förstärkning vid behov.⁶⁶

4.2 Kvantitativt resultat

Sammanlagt analyserades 235 artiklar fördelat på följande: 111 i Dagens Nyheter, 89 i Sydsvenska Dagbladet och 35 i Göteborgs-Posten. Av dessa artiklar är 51 positiva, 82 neutrala och 102 negativa. Stapeldiagrammen nedan (figur 2, 3, 4) visar hur fördelningen av positiva, neutrala och negativa artiklar i respektive tidning ser ut.

⁶¹ Hannerz (2000), sid. 85

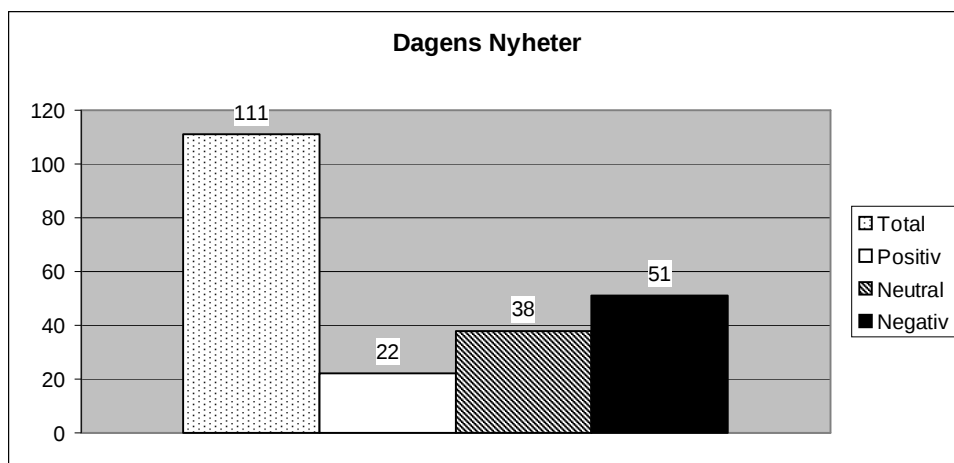
⁶² Enligt e-post-korrespondens med en person på Sydsvenskans utrikesavdelning, 13/6 2007

⁶³ Enligt e-post-korrespondens med en person på Sydsvenskans utrikesavdelning, 13/6 2007

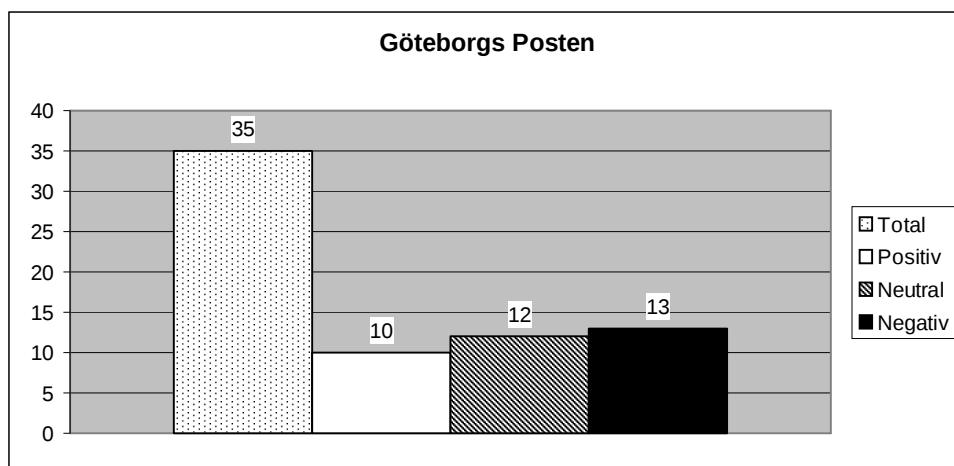
⁶⁴ Enligt e-post-korrespondens med en person på Sydsvenskans utrikesavdelning, 13/6 2007

⁶⁵ Enligt e-post-korrespondens med Peter Andersén, 19/6 2007

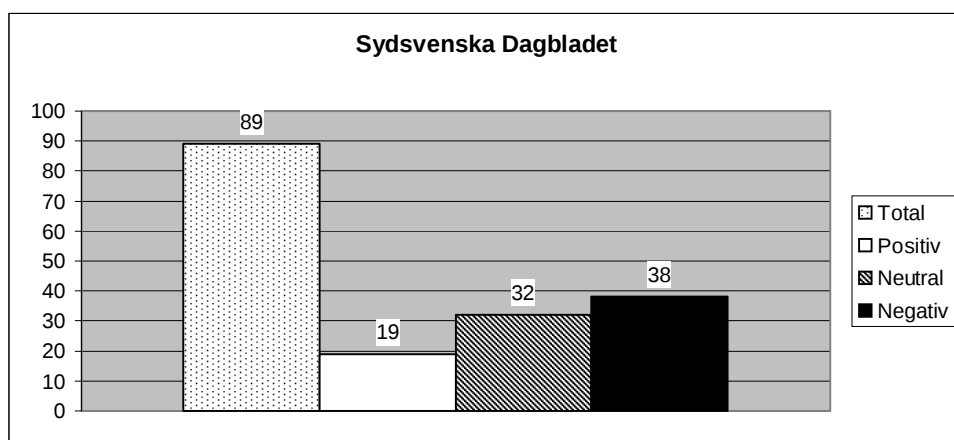
⁶⁶ Enligt e-post-korrespondens med Mette Risa, 31/3 2008

Figur 2. Det totala antalet granskade artiklar och fördelningen av artiklarna i Dagens Nyheter under perioden 1 april 2005 – 31 mars 2007

Figur 3. Det totala antalet granskade artiklar och fördelningen av artiklarna i Göteborgs-Posten under perioden 1 april 2005 – 31 mars 2007

Figur 4. Det totala antalet granskade artiklar och fördelningen av artiklarna i Sydsvenska Dagbladet under perioden 1 april 2005 – 31 mars 2007

Diagrammen visar att de negativa artiklarna dominerar i de tre tidningarna. I Dagens Nyheter utgör dessa 46% av det totala antalet artiklar, i Göteborgs-Posten är andelen 37%, i Sydsvenska Dagbladet är den procentuella siffran 43%. De neutrala artiklarna är flera än de positiva artiklarna i alla tre tidningar. I Dagens Nyheter är antalet positiva artiklar lägst i relation till det totala antalet artiklar (19,8%), i Göteborgs-Posten är siffran drygt 28% och i Sydsvenska Dagbladet handlar det om 21,3%. Fördelningen av antalet positiva, neutrala och negativa artiklar är därmed jämnast i Göteborgs-Posten men å andra sidan är också det totala antalet av tidningens artiklar lägre än i Dagens Nyheter eller i Sydsvenska Dagbladet.

4.3 De positiva artiklarna

Under den studerade perioden finns det sammanlagt 51 artiklar där Ryssland framställs på ett positivt sätt.

Internationellt samarbete går att identifiera i 17 artiklar. Fyra av dessa handlar om militärt samarbete⁶⁷, en samarbete mellan Ryssland och EU,⁶⁸ två gränsavtal och energisamarbete mellan Ryssland och Kina,⁶⁹ en handelsavtal mellan Ryssland och Norge,⁷⁰ en samarbete mellan NATO och Ryssland⁷¹ och en samarbetsavtal mellan B2B poker och ett ryskt spelbolag.⁷² Sydsvenska Dagbladet skriver i oktober 2006 om överenskommelsen om gaspriser mellan Ryssland och Ukraina⁷³, i en artikel i samma tidning i maj 2006 lovar Ryssland att ge Sverige full information om den planerade gasledningen från Ryssland till Tyskland.⁷⁴ Att "svenska företag köper rysk el" kan också betraktas i ljuset av ekonomiskt samarbete (Dagens Nyheter i december 2005).⁷⁵ Sydsvenska Dagbladet skriver även i februari 2007 att samarbete mellan Folkvandvården i Stockholms landssting och tandvårdspersonal i St. Petersburg har inletts.⁷⁶

Rysslands inträde i världshandelsorganisationen WTO förekommer i två artiklar (Dagens Nyheter i november 2006).⁷⁷ Enligt Dagens Nyheter i maj 2006 resulterade toppmötet mellan Ryssland och EU bl.a. i ett avtal som gör att det blir lättare att skaffa visum för resor mellan Ryssland och EU-länderna. Vidare beskrivs toppmötet som lugnt där bägge parter "intog en försonlig attityd till varandra i energifrågan".⁷⁸

⁶⁷ "Stor manöver med Ryssland och Kina" (Sydsvenskan 26/4 2006), "Svensk militär övar med rysk brigad" (DN 15/1 2006)

⁶⁸ "Ryssland och EU ska samarbeta" (Sydsvenskan 10/5 2005)

⁶⁹ "Energisamarbete mellan Ryssland och Kina" (GP 22/3 2006), "Kina och Ryssland skrev på gränsavtal" (Sydsvenskan 2/6 2005)

⁷⁰ "Samarbetsavtal mellan Norge och Ryssland" (DN 17/11 2006)

⁷¹ "Nato ger Ukraina löfte om hjälppaket" (GP 22/4 2005)

⁷² "24hPoker samarbetar med rysk casinosajt" (DN 7/8 2006)

⁷³ "Ryssland, Ukraina eniga om gaspriser" (Sydsvenskan 24/10 2006)

⁷⁴ "Ryssland lovar besked..." (Sydsvenskan 19/5 2006)

⁷⁵ "Svenska företag köper..." (DN 22/12 2005)

⁷⁶ "Fluortanten exporteras till Ryssland" (Sydsvenskan 27/2 2007)

⁷⁷ "Ryssland klart för WTO" (DN 19/11 2006), "Bush hoppas på kinesisk köpglädje i USA" (DN 19/11 2006)

⁷⁸ "Lugnt toppmöte vid Svarta havet" (DN 25/5 2006)

Framsteg i relationen mellan Israel och Ryssland får utrymme i två artiklar i form av Putins historiska besök i Israel i november 2005.⁷⁹ I konflikten mellan Israel och Libanon i augusti 2006 framställer två tidningar Ryssland som "fredsmäklare": Sydsvenska Dagbladet skriver hur "Ryssland lägger förslag om vapenvila",⁸⁰ Dagens Nyheter i sin tur skriver att "Ryssland kräver omedelbar vapenvila".⁸¹ I en artikel i Sydsvenska Dagbladet i februari 2006 uppmanar Ryssland Israel och Hamas till fredshandlingar.⁸²

Inslag av rysk kultur/kulturella aktiviteter går att hitta i sex artiklar under den valda tidsperioden. Rysk kultur utgör huvudtemat i en av artiklarna, i de resterande fem är den endast med på ett litet hörn.

I Dagens Nyheter/resor i juni 2005 presenteras godbitar av festivalutbudet i Europa under sommaren 2005, festivalen med opera, balett och konserter i St. Petersburg är med på listan, som den enda festivalen i Ryssland.⁸³ En rysk film nämns endast för namn i filmfestivalprogrammet som publicerades i Dagens Nyheter 25/10 2005, filmen recenserar eller kommenteras dock inte. Av de tre övriga artiklarna är en en recension av en operaföreställning uppsatt i Göteborg (ryska opera "Boris Godunov"),⁸⁴ en är en intervju med den ryska författarinnan Ljudmila Petrusjevskaja,⁸⁵ den tredje är en presentation av boken "Nattens väktare", skriven av den ryska författaren Sergej Lukjanenko.⁸⁶ Göteborgs-Posten skriver också i februari 2006 att "Firar våren med pannkakor"; i den ryska huvudstaden firas våren med en pannkaksvecka.⁸⁷

Rysslands ekonomiska tillväxt går att identifiera i sammanlagt nio artiklar. Ryssland utgör inte huvudnyheten i alla dessa artiklar men den ryska marknaden beskrivs med entusiasm, bl.a. som "en av snabbast växande i världen" (Dagens Nyheter i november 2006).⁸⁸ Enligt mediekoncernen MTG:s vd Hans-Holger Albrecht "ser marknaden fantastisk ut i Ryssland och vi räknar med att den kommer att växa med 30 % under fjärde kvartalet" (Dagens Nyheter i oktober 2005).⁸⁹ I de övriga artiklarna betonas Ryssland som en viktig tillväxtmarknad för snus,⁹⁰ Tele2,⁹¹ stålbyggnader (Lindab),⁹² kuvertmaskiner (Bong),⁹³ teknikonsultföretaget Sweco,⁹⁴ Nokia⁹⁵ och Scania.⁹⁶ Rysk tillväxt går också att hitta i ett reportage om Junibacken i Stockholm. Dagens Nyheter

⁷⁹ "Putins besök stärker relationen med Israel" (DN 28/4 2005), "Putin vid klagomuren efter förslag om Mellanöstermöte" (DN 28/4 2005)

⁸⁰ "Ryssland lägger förslag om vapenvila" (Sydsvenskan 11/8 2006)

⁸¹ "Ryssland kräver omedelbar vapenvila" (DN 8/8 2006)

⁸² "Ryssland: hamas bör söka..." (Sydsvenskan 10/2 2006)

⁸³ "Hela Europa ställer till med fest" (DN 15/6 2005)

⁸⁴ "Musorgskijs magiska..." (GP 18/4 2005)

⁸⁵ "Litteraturens uppgift är inte att..." (GP 5/2 2006)

⁸⁶ "Historia för bildade mekanopojkar" (GP 15/7 2006)

⁸⁷ "Firar våren med pannkakor" (GP 11/2 2006)

⁸⁸ "Wall Street hoppas på ökad export och nya inbrytningar" (DN 16/11 2006)

⁸⁹ "Östeuropa draghjälp för..." (DN 24/10 2005)

⁹⁰ "Swedish Matches vd tror..." (DN 19/11 2006)

⁹¹ "Nytt abonnemang bakom Tele2:s..." (DN 25/10 2005)

⁹² "Börsraketen på jakt efter..." (DN 18/1 2007)

⁹³ "Bong startat tillverkning..." (Sydsvenskan 13/10 2005)

⁹⁴ "Bäst hittills för Sweco" (DN 7/2 2006)

⁹⁵ "Rysk miljardorder till Nokia" (GP v. 52 2006)

⁹⁶ "Scaniachefen pratar sig varm för Ryssland" (Sydsvenskan 6/12 2006)

skriver i juni 2006 att den största utländska turistgruppen som besöker det svenska sagohuset är ryssar, dessa utgör hela fem procent av besökarna.⁹⁷ Då tidningen inte går detaljerat in på vilka ryssar besökarna består av utgår jag ifrån att det handlar om ryssar bosatta i Ryssland och inte om utlandsryssar.

Landets ekonomiska utveckling går också att identifiera i artikeln om Rysslands nya oljeraffinaderi vid Svarta havet, byggstart under 2007. Sydsvenska Dagbladet skriver i januari 2007 att projektet kommer att kosta ca 13 miljarder kronor.⁹⁸ För att "putsas upp sitt anseende utomlands" tänker Ryssland starta upp en global engelskspråkig tv-nyhetskanal (Sydsvenska Dagbladet i juni 2005). Enligt artikeln är syftet med nyhetskanalen att "reflektera Rysslands ståndpunkt i de viktigaste frågorna som rör internationell politik och informera sin publik om händelser och fenomen i den ryska vardagen"⁹⁹ vilket kan betraktas som ett framsteg mot en öppnare rysk politik. Innehållet är därmed tydligt positivt.

De resterande positiva artiklarna har mycket blandade innehåll. Demokratisk utveckling går att hitta i "Grönt parti utmanar i Ryssland" (Sydsvenska Dagbladet i juni 2006),¹⁰⁰ i artikeln om den kraftiga jordbävningen i Indonesien skriver Dagens Nyheter att "även Ryssland har erbjudit hjälp i räddningsarbetet"(maj 2006).¹⁰¹ Att Ryssland erkänner Montenegro som en självständig stat¹⁰² är klart positivt, på samma sätt som att Ryssland skriver av u-landsskulder (Sydsvenska Dagbladet i juni 2006). Enligt artikeln stärker skuldsaneringen också relationen mellan Världsbanken och Ryssland; Världsbanken beskriver Ryssland som en ny utvecklingspartner.¹⁰³ Den ryska psykvården beskrivs som mycket bra och utbytesbesök mellan Ryssland och Mölndal i Sverige inom psykvården har inletts (Göteborgs-Posten i december 2005).¹⁰⁴

I fyra artiklar går det att identifiera en viss rysslandsvänlig ton vilket också är anledningen till att de till slut placerades i den här kategorin. Sydsvenska Dagbladet skriver i mars 2007 att "Ryssland ber FN granska oberoende Irans tillfångatagande av 15 brittiska soldater".¹⁰⁵ I artikeln framställs Ryssland som en opartisk förmedlare med en stark vilja att lösa konflikten mellan London och Teheran på så rättvisa grunder som möjligt. Sydsvenska Dagbladet skriver i februari 2007 att "Ryssland vill upphöra med embargot mot palestinierna så att de åter kan få ekonomisk hjälp",¹⁰⁶ Dagens Nyheter skriver att "Moskva vill häva bojkott mot palestinska styret"¹⁰⁷ i samma månad. Innehållet kan naturligtvis tolkas ur flera olika perspektiv beroende på ens syn på Palestina-Israel konflikten men då uppsatsens utgångspunkt ligger i det antagande att journalistiken i de studerade tidningarna är oberoende och opartisk så tolkar jag också artiklarna utifrån denna premiss. Artikeln i Sydsvenska Dagbladet ger ett intryck av att Ryssland föregår med ett gott exempel i konflikten. Att flera

⁹⁷ "En värld av sagor – vilken barnlek!" (DN 19/6 2006)

⁹⁸ "Ryssland bygger nytt raffinaderi" (Sydsvenskan 18/1 2007)

⁹⁹ "Ryssland planerar global nyhetskanal" (Sydsvenskan 7/6 2005)

¹⁰⁰ "Grönt parti utmanar i Ryssland" (Sydsvenskan 6/6 2005)

¹⁰¹ "Tusentals döda efter jordbävning i Indonesien" (DN 27/5 2006)

¹⁰² "Ryssland erkänner Montenegro" (Sydsvenskan 11/6 2006)

¹⁰³ "Ryssland skriver av skulder" (Sydsvenskan 10/6 2006)

¹⁰⁴ "Ryska psykiatriker på utbytesbesök..." (GP 16/12 2005)

¹⁰⁵ "Ryssland ber FN granska konflikt" (Sydsvenskan 31/3 2007)

¹⁰⁶ "Ryssland vill avbryta Palestinaembargo" (Sydsvenskan 27/2 2007)

¹⁰⁷ "Moskva vill häva bojkott mot palestinska styret" (DN 27/2 2007)

europiska länder vill att sanktionerna mot palestinierna skall upphöra stärker mitt konstaterande om att det rör sig om positiv framställning. Även Dagens Nyheter ger ett intryck av att Ryssland agerar för fredsprocessen.

I "Västmakterna hotar dra Iran inför FN:s säkerhetsråd" utgör inte Ryssland huvudnyheten men västmakterna om Irans agerande i kärnenergifrågan (Dagens Nyheter januari 2006). I samma artikel skriver Dagens Nyheter att "även Ryssland uttalade på onsdagen stor besvikelse över Irans beslut att återstarta sitt kärnforskningsprogram".¹⁰⁸ Att "även Ryssland ..." tyder att Ryssland håller samma linje mot Iran som västmakterna och i och med detta är det förmodligen frågan om internationellt politiskt samförstånd och samsyn vilket överensstämmer med den definition av positiv artikel som gavs i kapitel 2.3.

4.4 De neutrala artiklarna

Det totala antalet neutrala artiklar är 82 stycken varav 38 i Dagens Nyheter, 12 i Göteborgs-Posten och 32 i Sydsvenska Dagbladet.

Den spända relationen mellan Georgien och Ryssland under hösten 2006 utgör huvudämnet i sammanlagt åtta artiklar. I samtliga artiklar behandlas bägge parter likvärdigt och såväl Rysslands som Georgiens ståndpunkter ges utrymme i samma utsträckning.¹⁰⁹

Gaskriget och motsättningar mellan Ryssland och Ukraina förekommer i fem artiklar (Sydsvenska Dagbladet och Dagens Nyheter i januari och i juni 2006).¹¹⁰ Förhållandet mellan Ryssland och Vitryssland utgör huvudämnet i både Dagens Nyheter och i Sydsvenska Dagbladet, dels pga. deras oenighet om gaspriset, dels pga. andra meningsskiljaktigheter.¹¹¹ Innehållet i artiklarna är balanserat.

Av de övriga artiklarna som på ett eller annat sätt berör relationen mellan Ryssland och ett annat land kan bl.a. relationen mellan Polen och Ryssland nämnas. Dagens Nyheter skriver om "den handelspolitiska trötan mellan Polen och Ryssland", i Sydsvenska Dagbladet (januari 2006) analyseras Polens reaktioner på gaskonflikten mellan Ryssland och Ukraina och dess vilja att bli oberoende av Ryssland. Olika typer av angelägenheter mellan Ryssland och USA får utrymme i flera artiklar under den studerade perioden, bl.a. i Göteborgs-Posten i juli 2006, som skriver om G 8 mötet i St Petersburg i juli 2006 och Putins och Bush planer om hur kärnvapenspridningen skulle kunna stoppas.¹¹²

Anledningen till att jag betraktar dessa artiklar neutrala är att tidningar ger utrymme åt länders representanters diplomatiska, såväl tuffa som mjuka, uttalanden i samma omfattning. De är därmed balanserade.

¹⁰⁸ "Västmakterna hotar dra Iran inför FN:s säkerhetsråd" (DN 12/1 2006)

¹⁰⁹ GP 28/9, 29/9, 30/9, 3/11 2006, Sydsvenskan 23/1, 29/9, 2/10 2006 (avd. världen)

¹¹⁰ Avd. världen (Sydsvenskan 1/1, 4/1, 25/1 2006), "Dödläge i Ukraina" (DN 11/1 2006), "Jusjtjenko vill sluta fred..." (DN 21/6 2006)

¹¹¹ DN 29/3, 27/12, 28/12, 30/12 2006, "Häftigt vitryskt utfall mot Ryssland" (Sydsvenskan 14/1 2007)

¹¹² "Så vill Bush och Putin stoppa kärnvapenspridningen" (GP 16/7 2006). Andra artiklar GP 8/5 2006, 21/4, 22/4 2005, Sydsvenskan 27/1 2007

Fågelinfluensa/fågelsmittan/fågelvirus i Ryssland framkommer i flera artiklar under den granskade perioden (Sydsvenska Dagbladet i mars och i augusti 2005, Dagens Nyheter i oktober 2005).¹¹³ Resten av flora eller fauna relaterade artiklarna handlar om fjällrävar och bl.a. deras invandring från Ryssland till Sverige (Dagens Nyheter i januari 2006)¹¹⁴ samt hungriga isbjörnars belägring av en bemannad väderstation i Ryssland (Göteborgs-Posten i december 2006).¹¹⁵ Ryska skogsbränder utgör inte huvudteman i någon av de två artiklarna som publicerades i Dagens Nyheter i augusti 2006 men uppmärksammas dock pga. att brandröken spridit sig från Ryssland till Stockholms län och stora delar av Finland.¹¹⁶ Artikeln om den kraftiga jordbävningen i Ryssland (Dagens Nyheter i maj 2006)¹¹⁷ är också neutral; det rör sig om ett naturfenomen som människan inte kan styra eller hindra. Dessutom handlar artikeln bara om själva jordbävningen och inte om hur det ryska samhället hanterade dess eftersviter.

Tre artiklar behandlar utvisning eller utlämning av rysk kidnappare, diplomat och landsflykting (Dagens Nyheter i oktober 2006, Sydsvenska Dagbladet i juli 2005 och i oktober 2006).¹¹⁸ Al-Quidas gisslantagande av fyra ryska diplomater utgör huvudämnet i två artiklar (Dagens Nyheter i juni 2006).¹¹⁹ Bakgrunden och orsaken till de enskilda incidenterna beskrivs endast kortfattat och hur Ryssland/den ryska personen framställs i sammanhanget är intetsärande. Artikeln om den ryska flygledarmördarens dom (Dagens Nyheter i oktober 2005)¹²⁰ och om de ryska militärerna som lagligt befinner sig i Libanon men utan att någon vet *var* (Dagens Nyheter i oktober 2006)¹²¹ är också neutrala i sin karaktär.

Av artiklar som behandlar projekt med flera inblandade parter ur ett neutralt perspektiv kan den planerade gasledningen i Östersjön (Dagens Nyheter i november 2006) nämnas.¹²² I artiklar om Iran och dess kärnvapenambitioner under de första månaderna av år 2006 utgör inte Ryssland det direkta huvudämnet men nämns i flera artiklar eftersom Ryssland har lovat att låta Iran anrika uran på sitt territorium.¹²³ Samtliga artiklar är dock endast informativa och framställningen om Ryssland lutar varken åt det positiva eller negativa hållet.

Av artiklar som fokuserar på ryska inrikeshändelser och har ett okontroversiellt innehåll kan bl.a. "Ryssland söker OS 2014",¹²⁴ "Miljöaktivister gripna i Ryssland"

¹¹³ Avd. världen (Sydsvenskan 15/3, 1/8, 10/8, 16/8 2005), "Fågelinfluensan närmar sig Moskva" (DN 24/10 2006)

¹¹⁴ "Allvarligt läge för fjällräven" (DN 9/1 2006)

¹¹⁵ Ingen rubrik tillgänglig. Sektion: Världens gång. Sid. 123 (GP 17/12 2006)

¹¹⁶ "Brandrök från Ryssland..." (DN 9/8 2006), "Rysk brandrök täcker..." (DN 12/8 2006)

¹¹⁷ "Kraftig jordbävning i östra Ryssland" (DN 23/5 2006)

¹¹⁸ "Ryssland begär misstänkt..." (Sydsvenskan 24/10 2006), "Ryssland kräver Yukos-chef..."

(Sydsvenskan 14/7 2005), "Litauen uppges utvisa..." (DN 8/10 2006)

¹¹⁹ "Al Qaida ställer ultimatum till Ryssland" (DN 19/6 2006), "Irakisk al-Qaida-grupp hotar..." (DN 21/6 2006)

¹²⁰ "Åtta år för rysk flygledarmördare" (DN 26/10 2005)

¹²¹ "Ingen vet vart ryssarna har tagit vägen" (DN 5/10 2006)

¹²² "Gasledningen passerar nära..." (DN 14/11 2006), "Rysk gas kan dras till Sverige" (DN 13/11 2006)

¹²³ DN 9/1, 10/1, 8/2, 6/10 2006, "Ryssland: Iranrapport ingen lösning" (Sydsvenskan 27/4 2006)

¹²⁴ "Ryssland söker OS 2014" (Sydsvenskan 26/7 2005)

(deras demonstration mot kärnkraft saknade tillstånd),¹²⁵ och ”rysk oljeproduktion stagnerar”¹²⁶ nämnas.

De övriga artiklarna har mycket blandade innehåll och handlar allt ifrån Venezuelas president Hugo Chavez ”tacktal” till Ryssland (Sydsvenska Dagbladet i juli 2006)¹²⁷ till upphävandet av det ryska förbudet mot norsk lax (Sydsvenska Dagbladet i april 2006).¹²⁸

4.5 De negativa artiklarna

Ryssland framställs negativt/kritiskt i sammanlagt 102 artiklar under den valda tidsperioden. I Dagens Nyheter finns det 51 artiklar där nyheten har pessimistiskt eller kontroversiellt innehåll eller inslag, i Göteborgs-Posten 13, i Sydsvenska Dagbladet 38.

Mordet av Alexander Litvinenko i slutet av november 2006 och utredningen av det fick stort utrymme i den svenska pressen och i media överhuvudtaget. Dagens Nyheter publicerade fem artiklar under andra veckan av december,¹²⁹ Sydsvenska Dagbladet två under den studerade perioden.¹³⁰ Med största sannolikhet hade det totala antalet artiklar blivit ännu högre än vad min sökning resulterade i ifall jag hade inkluderat även ”ryska” som sökord.

Dagens Nyheter skriver också i december 2006 att ”Ex-agenter styr Ryssland”, en närmare tre sidor lång nyhetsskildring om de sovjetiska före detta KBG människors omtalade verksamhet och deras eventuella koppling till Litvinenkos mord.¹³¹ Mordet på den ryska journalisten Anna Politkovskaja i oktober 2006 skapar huvudtemat i tre artiklar under den valda perioden. Dagens Nyheter skriver bl.a. att ”Kritisk rysk journalist mördad” 7/10 2006.¹³² I likhet med mordet av Litvinenko kan det tänkas att rapporteringen om händelsen var mycket mer omfattande än vad min undersökning tyder och att jag förmodligen hade fått flera träffar ifall sökningen också hade inkluderat t.ex. ”ryska” eller ”mord”.

Mordet av en rysk bankägare uppmärksammas i Sydsvenska Dagbladet i november 2006. Enligt tidningsartikeln är mordet den tredje på en bankman i Ryssland sedan september.¹³³ Sydsvenska Dagbladet skriver också i april 2005 att hotellet som USA:s utrikesminister Condoleezza Rice bor på under sitt besök i Moskva bombhotades.¹³⁴ Den ryske affärsmannen Michael Chodorkovskij och den kontroversiella rättegången mot honom får utrymme i såväl Dagens Nyheter i april och i augusti 2005 som i

¹²⁵ ”Miljöaktivister gripna i Ryssland” (Sydsvenskan 12/7 2006)

¹²⁶ ”Rysk oljeproduktion stagnerar” (DN 14/6 2005)

¹²⁷ ”Chavez tackar Ryssland för olydnad” (Sydsvenskan 26/7 2006)

¹²⁸ ”Ryssland välkomnar åter norsk lax” (Sydsvenskan 15/4 2006)

¹²⁹ DN 4, 5, 7, 10/12 2006

¹³⁰ Sydsvenskan 25/11 2006

¹³¹ ”Ex-agenter styr Ryssland” (DN 9/12 2006)

¹³² DN 7/10 (2 artiklar), 8/10 2006

¹³³ ”Bankägare mördad i Ryssland” (Sydsvenskan 22/11 2006)

¹³⁴ ”Rice bombhotad i Ryssland” (Sydsvenskan 19/4 2005)

Sydsvenska Dagbladet i april 2005. Enligt Dagens Nyheter har rättegången bl.a. varit mycket skadlig för rysslandsbilden i väst.¹³⁵

Främlingsfientlighet och rasism i Ryssland utgör huvudnyhet flera gånger under perioden april 2005 - mars 2007. Sydsvenska Dagbladet skriver i augusti 2005 och i september 2006 att främlingshatet ökar/har ökat kraftigt i Ryssland och de rasistiska dåden har krävt flera liv. Den ökande rasismen skrivs det också om i Sydsvenska Dagbladet i oktober 2006: antalet attacker mot invandrare, mörkhyade studenter och ryska etniska minoriteter har ökat kraftigt under det senaste året, Kalle Kniivilä menar att det är svårt att vara invandrare i Ryssland i och med den stigande misstänksamheten mot immigranter söderifrån, också i Sydsvenska Dagbladet.¹³⁶ Dagens Nyheter i sin tur skriver i januari 2006 att "en ung man högg vilt omkring sig med en kniv i en synagoga i centrala Moskva", enligt artikeln har rasistiska våldsbrott ökat i Ryssland sedan Sovjetunionens upplösning.¹³⁷ I oktober samma år uppmärksammas också diskrimineringen av georgier i Moskva samt deras deportering från landet, en konsekvens av den diplomatiska krisen som utlöstes mellan Ryssland och Georgien när Georgien häktade fyra ryska officerare, misstänkta för spioneri (Dagens Nyheter i oktober).¹³⁸

Ryssland är ett homofobiskt samhälle där 73 % av befolkningen är emot homosexuella relationer enligt en opinionsundersökning, skriver Dagens Nyheter i maj 2006. Huvudnyheten i artikeln utgörs av en gayparad som, trots det lokala förbudet mot arrangemanget, tänker paradera på Moskvaskator på påföljande lördag.¹³⁹ Enligt artikeln i Sydsvenska Dagbladet i september 2005 är "Ryssland en fristad för pedofiler", den svaga lagen mot produktion och distribution av barnpornografi och de låga straffen gör att det är lätt att syssla med barnpornografi i Ryssland.¹⁴⁰ En stor majoritet av ryssar vill också ha tillbaka dödsstraffet (Dagens Nyheter i maj 2006) i stället för det moratorium som president Jeltsin införde år 1996. Diskussion om dödsstraff väcktes på nytt i samband med rättegången mot tjetjenien Naurpasji Kulalev som står åtalad för inblandning i terrordramat i Beslan i september 2004.¹⁴¹

I juli 2005 skriver både Dagens Nyheter och Sydsvenska Dagbladet att mutorna ökar kraftigt i Ryssland. Enligt artiklarna verkar president Putin ha misslyckats med sin kampanj mot korruption då mutorna har ökat såväl inom den offentliga som inom den privata sfären sedan juli 2001.¹⁴² Enligt Dagens Nyheter i oktober 2005 är Ryssland också det land som har flest företag på listan över företag som betalar mutor. Detta utgör dock inte en huvudnyhet.¹⁴³ Ryssland exporterar även mest vapen till utvecklingsländerna och den ryska vapenexporten är rekordhög, Göteborgs-Posten

¹³⁵ "Oljebaronen kvar i häkte" (DN 28/4 2005), "Chodorkovskij i ryskt val" (DN 31/8 2005), "Historisk dom faller i Ryssland" (Sydsvenskan 25/4 2005)

¹³⁶ Sydsvenskan 17/8 2005, 9/9, 5/10, 26/10 2006

¹³⁷ "Bedjande judar knivhuggna i Moskva" (DN 11/1 2006)

¹³⁸ "Georgier diskrimineras i Moskva" (DN 5/10 2006), "Ryssland deporterar georgier" (DN 6/10 2006), "Georgier deporteras från Ryssland" (Sydsvenskan 7/10 2006)

¹³⁹ "Rysk gayparad trotsar förbudet" (DN 26/5 2006)

¹⁴⁰ "Ryssland fristad för pedofiler" (Sydsvenskan 30/11 2005)

¹⁴¹ "Ryssar vill ha tillbaka dödsstraffet" (DN 25/5 2006)

¹⁴² "Rysk korruption skjuter i höjden" (DN 22/7 2005), "Mutorna ökar kraftigt i Ryssland" (DN 20/7 2005), "Mutorna ökar kraftigt i Ryssland" (Sydsvenskan 20/7 2005)

¹⁴³ "Volvo och Atlas Copco pekade ut..." (DN 27/10 2005)

skriver om detta i februari och i oktober 2006, Sydsvenska Dagbladet i oktober 2006.¹⁴⁴ Dagens Nyheter skriver också, i samband med Rysslands inträde i WTO, att enligt tidningen "Moscow Times" är utlandet inte redo för ryska företag pga. att man misstror dem.¹⁴⁵

När det kommer till internationella relationer/angelägenheter får framför allt relationen mellan Ryssland och Georgien stort utrymme, dvs. den diplomatiska krisen mellan länderna. I oktober 2006 behandlar sammanlagt sex artiklar i Dagens Nyheter den infekterade relationen mellan länderna. Tidningen skriver bl.a. att "Ryssland stänger gräns mot Georgien" och väljer att förvärpa konflikten trots att de ryska officerarna, anklagade för spioneri, släpptes.¹⁴⁶ Enligt tidningen fortsätter Ryssland också att införa fler sanktioner mot georgier och har svårt att acceptera att Georgien är ett självständigt land och inte en del av det forna sovjetiska imperiet. Vidare skriver Dagens Nyheter att krisen och Rysslands sanktioner mot Georgien påverkar vanliga civila georgier.¹⁴⁷

Iran och bl.a. dess anrikning av uran ligger i fokus till och från under hela den studerade perioden. Sydsvenska Dagbladet skriver bl.a. i september 2005 att "Ryssland stoppar FN i Iranaffären": Ryssland motsätter sig att frågan om Irans kärnenergiprogram tas upp i FN:s säkerhetsråd i och med dess egna ekonomiska intressen i landet.¹⁴⁸ Rysslands ställningstagande till sanktioner mot Iran pga. dess atomprogram uppmärksammas också i Dagens Nyheter i december 2006, enligt artikeln har Ryssland vägrat gå med på sanktioner mot Iran. Tidningen skriver att stormakterna inte kunde enas om Iransanktioner men då endast Rysslands ståndpunkt nämns ges läsaren ett intryck av att Ryssland är den enda stormakten som inte vill införa sanktioner.¹⁴⁹ I samma månad bröt också Ryssland ett Iranmöte, rasande, efter att USA tagit upp frågan om en hungerstrejkande vitrysisk fånge (Sydsvenska Dagbladet).¹⁵⁰

En annan angelägenhet som ständigt får utrymme i pressen är de ryska naturresurserna olja och gas. I november 2006 skriver Dagens Nyheter om den planerade rysk-tyska gasledningen under Östersjön i totalt fyra artiklar. De säkerhetspolitiska aspekterna utgör en nyhet i "Gasledningen ett militärt hot mot Sverige"¹⁵¹ och i "Rysk gasledning säkerhetspolitiskt problem".¹⁵² I artiklarna betonas de försvarspolitiska riskerna och hoten som gasledningen innebär för Sverige, misstänksamheten mot Ryssland är ett genomsyrande inslag i båda artiklarna. Per Kristian Aale skriver i samma månad att "Gasen politiskt vapen för Putin". Artikeln är en skildring och analys av Gazprom, de politiska och materiella orättvisorna runt gasjätten och spekulationerna av Putins roll i det halvstatliga företaget.¹⁵³ Henrik Berggren i sin tur analyserar och även framhäver de historiska och nutida orsakerna

¹⁴⁴ "Ryssland exporterar mest vapen" (Sydsvenskan 29/10 2006), "Rekordhög rysk vapenexport" (GP10/2 2006), "Ryssland förbi USA..." (GP 30/10 2006)

¹⁴⁵ "Ryssland laddar för WTO" (DN 16/11 2006)

¹⁴⁶ "Ryssland stänger gräns mot Georgien" (DN 2/10 2006)

¹⁴⁷ DN 3, 4 (2 artiklar), 5/10 (2 artiklar) 2006

¹⁴⁸ "Ryssland stoppar FN i Iranaffären" (Sydsvenskan 6/9 2005)

¹⁴⁹ "Fortsatt oenighet kring Iransanktioner" (DN 6/12 2006)

¹⁵⁰ "Rasande Ryssland bröt Iranmöte" (Sydsvenskan 13/12 2006)

¹⁵¹ "Gasledningen ett militärt hot mot Sverige" (DN 14/11 2006)

¹⁵² "Rysk gasledning säkerhetspolitiskt problem" (DN 14/11 2006)

¹⁵³ "Gasen politiskt vapen för Putin" (DN 17/11 2006)

som ligger till grund för den oro som den planerade gasledningen väckt i Sverige.¹⁵⁴ I januari 2007 ligger gas- och oljeleveranserna i fokus. Dagens Nyheter skriver att "Putins energitaktik en bluff", artikeln syftar på att redogöra för de hot som Putin använder sig av i utrikespolitiken för att få sin vilja genom.¹⁵⁵ Enligt Göteborgs-Posten menar EU att Ryssland riskerar sitt rykte som olje- och gasleverantör till Europa genom att stänga av leveranserna utan förvarning.¹⁵⁶ Per Ahlin (Dagens Nyheter) skriver bl.a. att det är uppenbart att Ryssland använder sig av sina naturtillgångar i utrikespolitiken men att den auktoritära ryska energipolitiken också leder till knackiga relationer med andra länder.¹⁵⁷

Ryssland och dess politik, såväl inrikes som utrikes, får relativt mycket utrymme i samtliga tidningar. Sydsvenska Dagbladet skriver i mars 2006 att "Ryssland är på farlig väg", i artikeln analyseras Rysslands politiska engagemang och inflytande i Mellanöstern ur ett kritiskt perspektiv.¹⁵⁸ Ca ett år tidigare i april 2005 skriver Dagens Nyheter att "Putins Ryssland på farliga vägar" vilket också är en kritisk analys av situationen och den demokratiska utvecklingen i Ryssland. Enligt artikeln ger den omtalade rättegången mot Michail Chodorkovskij, tillsammans med kriget i Tjetjenien, en helt annan bild (mer sanningsenlig) av landet än vad Putin ger genom sina tal och handlingar.¹⁵⁹ Vidare skriver Sydsvenska Dagbladet i maj 2006 att "demokratin i Ryssland sitter trångt", USA:s vicepresident Dick Cheney uttrycker sin oro för utvecklingen i Ryssland och ifrågasätter Putins vägval i sitt tal i Litauen.¹⁶⁰

Av de övriga artiklarna med liknande innehåll kan "Ryssland går mot diktatur" (Sydsvenska Dagbladet i juli 2006),¹⁶¹ "Förhandla inte bort vår frihet" (Dagens Nyheter i januari 2007)¹⁶² och "Demokratin på tillbakagång i Ryssland" (Göteborgs-Posten i november 2005)¹⁶³ nämnas. Det sistnämnda är inte en objektiv nyhetsartikel utan snarare en subjektiv tolkning av utvecklingen i Ryssland publicerad under sektionen "fria ord".

Ytterligare en artikel som är intressant att uppmärksamma i det här sammanhanget är "Duman godkände omstridd lag" (Dagens Nyheter i december 2005). Enligt artikeln godkände duman (det ryska parlamentets underhus) en omtvistad lag som kommer att påverka och försvåra de oberoende organisationernas verksamhet och möjlighet att verka i landet.¹⁶⁴

Sammanlagt handlar sju artiklar om utvisningar eller andra typer av angrepp mot journalister eller diplomater från Rysslands sida. Både Sydsvenska Dagbladet och Dagens Nyheter skriver om den utvisade svenska diplomaten i maj 2006. Enligt tidningarna har Sverige protesterat mot utvisningen som tros att ha ett direkt samband till utvisningen av den ryska diplomaten som en rysk gästforskare i Sverige lämnade

¹⁵⁴ "Från sågfilare till gasledning" (DN 17/11 2006)

¹⁵⁵ "Putins energitaktik en bluff" (DN 18/1 2007)

¹⁵⁶ "EU: Rysslands rykte på spel av..." (GP 10/1 2007)

¹⁵⁷ "Ryssland förlorar också soft power" (DN 19/1 2007)

¹⁵⁸ "Ryssland på farlig väg" (Sydsvenskan 11/3 2007)

¹⁵⁹ "Putins Ryssland på farliga vägar" (DN 27/4 2005)

¹⁶⁰ "Väl rutet om Ryssland" (Sydsvenskan 8/5 2006)

¹⁶¹ "Ryssland går mot diktatur" (Sydsvenskan 14/7 2006)

¹⁶² "Förhandla inte bort vår frihet" (DN 16/1 2007)

¹⁶³ "Demokratin på tillbakagång i Ryssland" (GP 15/11 2005)

¹⁶⁴ "Duman godkände omstridd lag" (DN 23/12 2005)

uppgifter till.¹⁶⁵ Sydsvenska Dagbladet skriver också att "ABC stoppas i Ryssland efter program": det amerikanska tv-bolaget är inte längre välkommet att arbeta i Ryssland sedan det sänt en intervju med den tjetjeniska rebelledaren Sjamil Basajev (augusti 2005)¹⁶⁶ samt att "Ryssland portar estnisk minister" (november 2005)¹⁶⁷ och att "Ryssland grep lettiska journalister". Journalisterna tvingades lämna landet sedan de filmat i gränsområdet Pytalovo. De lettiska journalisterna hade tillstånd.¹⁶⁸

Av andra artiklar där Ryssland eller dess representanter får negativ uppmärksamhet eller kritiserats för sitt agerande kan "Ryssland blockerar nytt klimatavtal" (Sydsvenska Dagbladet i december 2005),¹⁶⁹ "Ryssland bryter ensidigt gränsavtal med Estland" (Göteborgs-Posten i juni 2005)¹⁷⁰ och "Ja till självständigt Sydossetien" (Dagens Nyheter i november 2006) nämnas. Sydossetien röstade ja till självständighet från Georgien men i västvärlden ses folkomröstningen som olaglig eftersom det inte fanns några övervakare på plats. Ryssland anser dock att resultatet borde respekteras då de ryska politikerna fanns där.¹⁷¹

Olyckor och olyckshändelser i Ryssland utgör en huvudnyhet i ett flertal artiklar under den granskade perioden. Sydsvenska Dagbladet skriver bl.a. om kollisionen mellan ett tåg och en buss som dödade minst 21 personer (januari 2006),¹⁷² om ett husras i Moskva där minst fyra dog (februari 2006),¹⁷³ om ett passagerarplan som störtade i Sibirien (juli 2006)¹⁷⁴ samt om en sjukhusbrand där åtta patienter omkom (december 2006). Göteborgs-Posten skriver bl.a. i augusti 2006 att "Inga överlevande i ryska flygkraschen". Flygkraschen skildras som den svåraste civila flygolyckan i Europa på många år, räknat i antal offer (170 döda). Enligt artikeln väcks också frågan om den allmänna flygsäkerheten i före detta Sovjetunionen på nytt.¹⁷⁵ Olycksrelaterade artiklar i Dagens Nyheter behandlar bl.a. sjukhusbranden i ett rehabiliteringssjukhus för missbrukare i Moskva (december 2006),¹⁷⁶ den ryska fartygsolyckan med åtta saknade i september 2005¹⁷⁷ och branden inne på ett ryskt regemente med åtta döda i maj 2006.¹⁷⁸

Terrorism utgör huvudämnet bl.a. i Dagens Nyheter i september 2005. Tidningen skriver att en bomb exploderade under ett tåg i Kaukasusregionen i södra Ryssland, det kan ha handlat om ett terrordåd som egentligen var riktat mot ett persontåg.¹⁷⁹ I samma månad skriver också Per Ahlin (Dagens Nyheter) att "Tjetjenien alstrar ännu terrorister" vilket enligt Ahlin är ett tydligt tecken på att konflikten i Tjetjenien är långt ifrån under kontroll.¹⁸⁰ Terrorattentat är också huvudtemat i "Terrorvarning i

¹⁶⁵ "Ryssland utvisade ..." (Sydsvenskan 24/5 2006), "Svensk diplomat utvisad..." (DN 24/5 2006)

¹⁶⁶ "ABC stoppas i Ryssland efter program" (Sydsvenskan 2/8 2005)

¹⁶⁷ "Ryssland portar estnisk minister" (Sydsvenskan 10/11 2005)

¹⁶⁸ "Ryssland grep lettiska journalister" (Sydsvenskan 9/5 2005)

¹⁶⁹ "Ryssland blockerar nytt klimatavtal" (Sydsvenskan 10/12 2005)

¹⁷⁰ "Ryssland bryter ensidigt gränsavtal..." (GP 28/6 2005)

¹⁷¹ "Ja till självständigt Sydossetien" (DN 13/11 2006)

¹⁷² "Över 20 döda i tågkrock..." (Sydsvenskan 13/1 2006)

¹⁷³ "Minst fyra döda i husras..." (Sydsvenskan 23/2 2006)

¹⁷⁴ "Plan med 200 ombord störtade..." (Sydsvenskan 9/7 2006)

¹⁷⁵ "Inga överlevande i ryska flygkraschen" (GP 23/8 2006)

¹⁷⁶ "Brott utreds efter sjukhusbranden i Moskva" (DN 9/12 2006)

¹⁷⁷ "Åtta saknas efter rysk fartygsolycka" (DN 16/9 2005)

¹⁷⁸ "Åtta brann inne på ryskt regemente" (DN 22/5 2006)

¹⁷⁹ "Bomb under tåg i södra Ryssland" (DN 16/9 2005)

¹⁸⁰ "Tjetjenien alstrar ännu terrorister" (DN 1/9 2005)

Ryssland” (Dagens Nyheter i januari 2006). Enligt artikeln skärptes säkerheten i flera delar av landet efter hot om terrorattentat.¹⁸¹ Ryssland har också utsatts för flera självmordsbombningar än något annat land i Europa enligt artikeln i Dagens Nyheter i juli 2005.¹⁸²

De övriga negativa artiklarna handlar bl.a. om spädbarn vars munnar tejpades i ett ryskt barnsjukhus (Sydsvenska Dagbladet i februari 2007),¹⁸³ ryssarnas höga konsumtion av dålig sprit (Dagens Nyheter i november 2006),¹⁸⁴ Rysslands nukleära storsatsning (Sydsvenska Dagbladet i februari 2007)¹⁸⁵ och orsaker till gisslandramat i Beslan år 2004 (Göteborgs-Posten i augusti 2005 och i augusti 2006)¹⁸⁶. Den ryska turismen är också på nedgång vilket enligt undersökningen som gjordes av den ryska federala turistbyrån beror på den besvärliga byråkratin, dyra hotell och usel service (Göteborgs-Posten i februari 2006).¹⁸⁷

5. Ryska röster om rysslandsrapporteringen

I det här kapitlet redogörs resultatet av intervjuerna med ryssarna. Resultatet är baserat på svaren av de frågor som ställdes till de intervjuade samt på de diskussioner som fördes under intervjutillfällena.

5.1 Uppfattningar om den svenska rysslandsrapporteringen

Samtliga intervjuade är relativt överens om att Ryssland, över lag, framställs på ett negativt sätt i svensk media.

Julia tror att det beror på arvet efter Sovjetunionen; journalisterna har tagit till sig bilden av det gamla Sovjetunionen och applicerar det sedan på Ryssland. För henne är den svenska mediebilden genomgående onyanserad och det är lätt att skilja de onda från de goda. Journalisterna väljer en sida och följer sedan detta spår oavsett händelseutvecklingen. I konflikten mellan Ryssland och Tjetjenien t.ex. framställs Ryssland alltid som den onda, på liknande sätt skildras president Putins handlingar alltid som odemokratiska. Julia menar att det som Ryssland lyckats bra med rapporteras det sällan om eller att folk inte lägger märke till det. Hon tillägger också att media tenderar att måla allting i mörka nyanser och den pessimistiska rapporteringen gäller därmed inte bara Ryssland, ”goda nyheter är sällan nyheter”. Vidare tror hon att flera av dagens yrkesverksamma journalister var med om det kalla kriget och fortsätter att skriva ur det perspektivet.

Maxsim identifierar två huvudriktningar i den ryska mediebevakningen i Sverige: den ryssfientliga och den kulturella. Den ryssfientliga riktningen kan likställas med rysskräck, i den kulturella riktningen visas respekt för rysk kultur, klassisk musik osv. Det finns också de som framställer ryssar som ett slags offer vilket möjligen kan ses

¹⁸¹ ”Terrorvarning i Ryssland” (DN 17/1 2007)

¹⁸² ”FSB: Brittiska friheter bör slopas” (DN 20/7 2005)

¹⁸³ ”Tejpade spädbarn upprör i Ryssland” (Sydsvenskan 1/2 2007)

¹⁸⁴ ”Dålig sprit orsakar rysk hälsokris” (DN 14/11 2006)

¹⁸⁵ ”Ryssland upprustar” (Sydsvenskan 7/2 2007)

¹⁸⁶ ”Mödrarna i Beslan kräver svar...” (GP 29/8 2005), ”Militären kan ha orsakat tragedin...” (GP 30/8 2006)

¹⁸⁷ ”Ryssland för dyrt för turisterna” (GP 11/2 2006)

som en tredje vinkel i den ryska mediabevakningen. Enligt Maxim ger den förmedlade mediebild en förvriden bild av landet. Pressen framställer Ryssland gärna som något statiskt men även Ryssland är, enligt Maxim, ett dynamiskt samhälle som förändras mycket snabbt. Maxim menar att journalisterna har en förutbestämd vinkling på saker och ting, vilket han anser vara anmärkningsvärt. Även de medieinslag om Ryssland som rubriceras som dokumentärer är inte heller helt sanningsenliga eftersom journalisterna ofta inte kan språket och landet och kommer till landet med sina egna förutfattade meningar. För Maxim är medias bild genomgående onyanserad, oavsett vilket land medierna hör hemma i.

Studenterna har en uppfattning om att den rysslandsbild som media förmedlar är i stort sett oförändrad sedan sovjettiden, även om de själva inte var med på den tiden. Ryssland likställs fortfarande med den forna Sovjetunionen trots att det skett stora politiska, ekonomiska, sociala och geografiska förändringar sedan upplösningen. Studenterna anser att det inte skrivs så mycket om Ryssland i svensk media men å andra sidan skriver inte rysk media så mycket om Sverige heller. Vidare menar de att tidningarna vill skriva om det som säljer och har ett nyhetsvärde och att det ofta är (negativt) spektakulära händelser som uppfyller dessa krav.

Enligt ena studenten är det vanligt att media hittar de udda fallen till sina reportage eller dokumentärer. Studenten tar som exempel en dokumentär i tv om en mycket fattig familj i Sibirien och menar att visst finns det fattigdom i Ryssland men att man bör ha i åtanke att bilden inte är applicerbar på den generella situationen i landet. Båda studenterna anser att ett ständigt återkommande ämne i svensk media är de mänskliga rättigheterna i Ryssland eller snarare kränkningarna av dessa.

Enligt Olga är artiklarna om Ryssland i tidningar få men det som förekommer är till 90% negativt. Hon tror att det ligger en tradition i att Ryssland framställs som ett problematiskt land i politiska och ekonomiska kontexter, detta har sitt ursprung i Sovjettiden. Rysk kultur och historia är däremot nästan alltid hyllade. Enligt henne kan detta dock gå till överdrift och är snarare ett sätt att gottgöra för andra typer av medieinslag. Olga menar att det blir stort fokus på ytterligheter.

Lioudmila tycker att Ryssland framställs mestadels som en potentiell fiende i svensk media.

Enligt Svetlana stämmer den bild som svensk media förmedlar om Ryssland relativt bra med verkligheten och därmed också med situationen i landet. Hon tycker om den svenska journalistiken då den är mycket mer sanningsenlig än den ryska. Enligt henne är den ryska journalistiken, i likhet med den ryska politiken, lömsk och fylld med lögn.

Anastasia har länge varit nyfiken på varför svenska tidningar skriver om Ryssland på ett så negativt sätt. Hon menar att det finns tydliga sociala problem i landet men att det också finns en positiv utveckling som svensk media inte vill betona. Anastasia anser att den generella medieframställningen är problemfokuserad och negativ. Hon förnekar inte att de problem som beskrivs i media finns men menar samtidigt att man borde försöka hitta orsaker till dem vilket journalisterna ofta negligerar. Hon poängterar att allt går att bedöma med svenska ögon om man nu så vill, Liza Marklunds reportage om hemlösa barn är ett gott exempel av detta. Reportaget visade

hur grym och omänsklig situationen i Ryssland är. Bilden som reportaget förmedlar är emellertid väldigt ensidig och överensstämmer knappast med den generella situationen i landet. Anastasia tror att detta beror på att journalister och andra ofta saknar kulturell kompetens och känner inte till utvecklingen Ryssland har genomgått.

5.2 Avsaknaden av vissa ämnen

Julia skulle vilja se mer av rysk kultur i svenska tidningar. Hon menar att de enskilda människors kulturvärde visserligen är ganska bra framställt i Sverige men som helhet uppmärksammas det ryska kulturella livet och aktiviteterna alldeles för lite. Enligt henne framställs också vardagslivet i Ryssland på ett mycket bristfälligt sätt; "Man hittar den stackars familjen som lever utan vatten och avloppssystem vilket sedan skall framställa den genomsnittliga ryska familjen och dess vardagliga liv". Hon menar att det vore mer rättvist om det vardagliga livet skildrades utifrån hur majoriteten har det. Julia påpekar dock vikten av att själv vara selektiv som läsare eller tittare, speciellt när det kommer till nyhetsrapporteringen. Enligt Julia vill vi gärna ha något att jämföra med och hitta något som är annorlunda: "Titta hur bra vi har det i Sverige jämfört med de stackars ryssarna!" och kontrasterna blir därmed lätt överdrivna.

Maxsim menar att det ryska intellektuella livet borde uppmärksammas mer. Det borde sättas mer fokus på kulturellt liv och litteratur, personligen saknar han en mer nyanserad bild av t.ex. litteratur och politiska frågor och då även politiskt inkorrekt litteratur, som t.ex. fascistisk. Vidare menar Maksim att i rapporteringen har mikroekonomin tydligt hamnat i skuggan av makroekonomin. Det finns t.ex. en enorm köpkraft i landet men det redogörs sällan för den och för hur den uppstått.

Olga önskar att rysk kultur och historia skulle presenteras mer i svensk media. Hon skulle också vilja att den positiva utvecklingen inom politik och ekonomi fick mer utrymme i form av debatter, inte bara i monologer med en enda härskande åsikt liksom det ofta görs i dagsläget. Vidare anser hon att svenskar borde ges flera möjligheter att få kunskaper om Ryssland.

Lioudmila saknar positiva nyheter. Hon tror att bristen på positiva artiklar/nyheter beror på att publiken är van att läsa negativa nyheter om Ryssland och vill fortsätta läsa om sådant som överensstämmer med bilden som de redan har, vilket i sin tur sporrar tidningar att fortsätta skriva om sådant de vet publiken vill läsa om.

Varken student a eller b saknar något särskilt i den svenska rapporteringen om Ryssland. Studenterna är överens om att ifall de vill ta reda på något särskilt om Ryssland använder de sig av ryska media.

Enligt Svetlana skrivs det inte så mycket om Ryssland i svenska tidningar vilket förmodligen beror på det svaga intresset för Ryssland i Sverige. Hon tror att svenskar är mer intresserade av USA än av Ryssland vilket journalisterna är medvetna om.

Anastasia skulle gärna vilja läsa om ryska ungdomar och deras framtidsdrömmar. Hon saknar också roliga inredningsartiklar om trendiga restauranger och butiker i t.ex. Moskva. Den ryska nutida kulturen, framförallt litteraturen, är även den underrepresenterad. Anastasia menar att det finns flera moderna ryska författare som

svenskar säkert skulle kunna ha intresse för ifall dessa bara uppmärksammades mer. Hon tror att anledningen till att det som hon själv skulle vilja läsa om inte skrivs om är att massmedia behöver ett problem och vill utgå ifrån något förskräckligt. Media vill gärna bibehålla den bild som den en gång har skapat, Ryssland t.ex. beskrivs och uppfattas som något "vilt" i mediesammanhang, och att skriva om den positiva utvecklingen skulle kanske inte stämma överens om med den etablerade, stereotypa bilden om Ryssland, "den vilde", och väljs därför bort. Anastasia menar att medias existerande bild om ett land/en kontinent stämmer sällan med verkligheten vilket hon tydligt märkte under sitt besök i Afrika.

5.3 Resonemang kring öst vs. väst tänkandet

Samtliga intervjuade ryssar är överens om att den bild som media förmedlar påverkar eller formar vår uppfattning om Ryssland, i allra högsta grad om man aldrig har besökt landet eller använder sig av massmedia som den enda informationskällan. Den allmänna uppfattningen om landet går efter media.

Julia tror att Ryssland ur ett svenskt perspektiv gärna ses som landet bakom horisonten, förmodligen på grund av att Ryssland och Sverige har varit relativt åtskilda under en stor del av nutidshistorien och kontakten mellan länderna har varit knapp. Sverige är dessutom bra på att marknadsföra sig själv ute i världen, till skillnad från Ryssland, och vill inte acceptera att Ryssland kan vara bättre inom något område. Vidare tror hon att Ryssland uppfattas som ett hot, dock inte bara i Sverige, för att det är ett stort land vars utveckling inte alltid upplevs som förutsägbart. Mycket beror på vem som sitter på makten. Julia menar att i Sverige blir det små förändringar oavsett vem som blir statsminister eftersom Sverige är en etablerad demokrati men i Ryssland har presidenten väldigt mycket makt och skillnaderna vid maktskiftet blir därefter. Ryssland kan också upplevas som ett hot utifrån att landet har stora resurser och kärnvapen.

Julia tror att världen fortfarande är uppdelad som under kalla kriget, dvs. i öst och västblock, men relationerna mellan blocken är absolut inte de samma idag som då.

Maxsim anser att ett allmänt öst/väst tänkande finns kvar hos många även om den kanske har förändrats lite grann i takt med att Ryssland åter blivit en ekonomisk och militär stormakt. Detta i sin tur beror på olika traditioner vilka det inte går att göra någonting åt. Han påpekar också att rysslandsrapporteringen ofta är oproportionell; i rapporteringen om olika typer av projekt eller händelser där flera (europeiska) länder är inblandade fokuseras det ofta mycket mer på Ryssland än på de övriga länderna.

Olga tycker att det går att känna av den gamla fördelningen "vi och de", "öst och väst" än idag. Att Ryssland ligger "långt borta" är en vanlig reflektion bland svenskar. Enligt henne uppfattas Ryssland generellt som främmande, fientligt och farligt men inte konstigt eller annorlunda, "som tur är". Uppfattningar är naturligtvis individuella.

Liuodmila i sin tur menar att orsaken till att Ryssland gärna uppfattas som annorlunda ligger i historia. Hon har själv blivit frågad om Ryssland kommer att angripa Sverige och många svenskar är nog rädda för Ryssland och dess makt. Vidare tycker hon att svenskar tror att de kan lära ryssar i alla områden.

Studenterna menar att det finns förutfattade meningar och stereotyper om alla länder men dessa bygger sällan på vetenskapligt bevisade fakta och skall därmed tas med en nypa salt. Ena studenten blev under sin studietid i England tillfrågad av en tysk student ifall dennes föräldrar tillhörde rysk maffia eftersom personen ifråga hade möjlighet att studera i England. Studenterna tycker inte att den distinkta öst och väst uppdelningen från kalla kriget finns kvar men menar att det är intressant att reflektera över de kulturella skillnaderna mellan Ryssland och Sverige: "I Ryssland bryr man sig bara om sin egen familj och vänner medan i Sverige har man mer sympati mot alla."

Svetlana tycker att det verkar cirkulera en uppfattning om att alla ryssar tillhör rysk maffia vilket naturligtvis inte är sant. Hon påtalar vikten av att förstå att den ryska maffian inte existerar i Sverige och att alla ryssar bosatta i Sverige arbetar eller studerar. Enligt henne är tidningar ofta otydliga och oförsiktiga i sin rapportering om maffia och läsarna ges ett intryck av att det handlar just om rysk maffia även om maffian kan ha kopplingar till vilken össtat som helst. Enligt Svetlana finns inte det skarpa öst vs. väst tänkandet kvar i Sverige vilket förmodligen beror på globaliseringens effekter, bl.a. på den öppnare gränspolitiken.

Anastasia tror att media påverkar svenskarnas uppfattningar om Ryssland väldigt mycket, framför allt för dem som inte har varit där. Hon träffar själv dagligen folk som ställer frågor om det som tidningar etc. beskriver. Hon tror att svenskar uppfattar Ryssland som vilt, korrupt och icke-engelskspråkigt men också musikaliskt och gästfritt.

Enligt henne finns uppdelningen av världen i öst- och västblock kvar hos många, dvs. det geografiska kalla kriget resonemanget lever än idag. Detta hänger nära ihop med den politik som ett land för. Anastasia menar att de östeuropeiska länderna som strävar efter att följa den västerländska vägen beskrivs ofta på ett positivt sätt i media, till skillnad från de länder/nationer som har valt sin egen väg. Så fort ett land väljer att inte följa den västländska modellen bedöms det oavsett om det är bra eller dåligt. Hon menar att det ryska folket blev trötta på president Boris Jeltsin och ville ha en auktoritär president eftersom landet är så stort och det måste finnas ordning och reda men i media glöms detta ofta bort. Man borde alltså titta mer på *varför* det ryska folket har valt en relativt auktoritär demokrati, i stället för att bedöma Ryssland utifrån metaforen "den ryska björnen", den store och stygge som inte vill vara som västländerna.

6. Analys

Det kvantitativa resultatet av de studerade tidningsartiklarna visar att av det totala antalet artiklar (235) har 51 ett positivt, 82 neutralt och 102 negativt innehåll. Artiklarna med pessimistiskt inslag är därmed dubbelt så många som de positiva artiklarna. Av de intervjuade anser sju av åtta att bilden som den svenska median förmedlar om Ryssland är mestadels onyanserad, vriden, problemfokuserad och negativ, en anser att den speglar verkligheten i landet ganska väl men inte den ryska befolkningen. Enligt de intervjuade beror detta på flera olika orsaker varav de historiska och journalistiska är de mest poängterade.

6.1 Rysskräck

Enligt de intervjuade har Ryssland/Sovjetunionen traditionellt framställts som ett problematiskt land i mediasammanhang. De intervjuade tror att det beror på den allmänna rädslan för landets enorma fysiska storlek, politiska oförutsägbarhet och makt/resurser men också på de gamla motsättningarna och på den knappa kontakten mellan Ryssland och Sverige.

Den så kallade rysskräcken är djupt rotad i svensk tradition och grundar sig på de svenska skribenters beskrivningar om ryssar som svekfulla och barbariska redan på 1600-talet. Både Ryssland och Sverige konkurrerade om makten över samma region och en fiende ges naturligtvis de egenskaper som är motsatsen till ens egna positiva egenskaper.¹⁸⁸ Ryssrädslan spädades på ytterligare i början av 1800-talet pga. att Ryssland hade blivit en viktig stormakt i Europa och Finland förlorats till Ryssland i ett krig 1809. Under romantiken vid andra halvan av 1800-talet växte dock en ny positiv bild fram, Ryssland och ryssen uppfattades som exotiska och annorlunda, och när ryska författare såsom Fjodor Dostojevskij och Lev Tolstoj började översättas till västeuropeiska språk ändrades också européernas uppfattning om ”den farlige ryssen” till den andliga, varmhjärtade människan.¹⁸⁹

Under 1900-talet tonades den ryssromantisering bilden ner igen och under kommunisttiden växte det sakta men säkert fram en bild om ett land med massvält, politiskt förtryck och allmän misär. I samband med att journalister och även vanligt folk från väst fick börja besöka landet blev planekonomins svagheter allt tydligare och den västerländska tron på det kommunistiska samhällssystemet raserades. Det sovjetiska experimentet förknippades med underutveckling och evigt köande men militärt utgjorde Sovjetunionen fortfarande ett hot.¹⁹⁰

Efter Sovjetunionens fall 1991 och kalla krigets slut har den västländska rysslandsbilden varit skiftande: å ena sidan har det betonats den misslyckade övergången till marknadsekonomin och dess oönskade konsekvenser såsom utbredd fattigdom och enorma samhällsklyftor, å andra sidan har det funnits en bild om ryssars stigande levnadsstandard, frihet och landets ekonomiska utveckling. Under 2000-talet har president Putin väckt starka reaktioner i utlandet med sina metoder att handskas med oligarkerna, framför allt de regimkritiska, och med kriget mot terrorismen i Tjetjenien, men han har också fått beröm och uppskattning för att ekonomin är på uppsving och ryssarnas välfärd förbättrats.¹⁹¹

Morden på Litvinenko och Politkovskaja på hösten 2006 skapade mycket publicitet runt landet men även fredliga handlingar såsom den planerade gasledningen (bl.a. Dagens Nyheter i november 2006) har återuppväckt debatten om det ryska hotet.¹⁹²

Enligt tidningsartiklarna är den negativa publiciteten kring Ryssland relativt jämnt fördelad under den studerade perioden. Vissa uppseendeväckande händelser har skapat stora rubriker medan andra passerat förbi nästan obemärkt. Flera av de extrema

¹⁸⁸ Sävborg (2007), sid. 1-11

¹⁸⁹ Sävborg (2007), sid. 1-11

¹⁹⁰ Sävborg (2007), sid. 1-11

¹⁹¹ Sävborg (2007), sid. 1-11

¹⁹² Sävborg (2007), sid. 1-11

nyhetshändelserna hade med högst sannolikhet uppmärksammas oavsett var i världen dessa hade ägt rum men de passar också, medvetet eller omedvetet, in i den etablerade rysslandsbilden, dvs. ”den vilde”, och tillför på så sätt näring åt den.

Den klassiska rysskräcken går att identifiera i artiklar om den planerade gasledningen men artiklar om t.ex. mord, fientlighet mot minoriteter, korruption och den nukleära storsatsningen genererar säkerligen också rädsla för ryssens oförutsägbarhet och dennes potential för onda handlingar. Rysskräcken grundar sig alltså på den historiska uppfattningen om den barbariska, opålitliga ryssen och ryssen/Ryssland har därmed urskiljts sedan flera hundra år tillbaka som ”the other” gentemot Europa, baserat på egenskaper vi själva inte velat ha.

För Said är västvärldens makt över orienten, både i kulturella och territoriella termer, det avgörande i skapandet av den andre. Diskursen om den andre behöver dock inte överensstämma med verkligheten, dvs. den konkreta geografiska platsen, eftersom den andra är konstruerad av våra fantasier och förutfattade meningar.¹⁹³ ”Den vilde ryssen” kan, utifrån denna teoretisering, tolkas i termer av en idé som grundar sig på västvärldens strävan efter regionalisering med utgångspunkt i kulturella skiljelinjer.

6.2 De journalistiska verktygen

De journalistiska orsakerna till att rysslandsrapporteringen ofta är pessimistisk och fylld av olyckliga, kontroversiella händelser är enligt de intervjuade nödvändiga att inkludera när man ger sig på medieanalys. Nästan alla intervjuade påtar vikten av att ha i åtanke att nyhetsjournalistiken först och främst handlar om att rapportera om det som anses vara av intresse till allmänheten och att en god nyhet utgör sällan en intressant nyhet. Media vill skriva om det som säljer vilket de negativt spektakulära händelserna ofta gör. Ryssland är långt ifrån det enda landet eller regionen som målas i mörka nyanser; en nyhet behöver ett nyhetsvärde oavsett om det gäller Ryssland eller något annat land eller region, menar de intervjuade.

Enligt Ebba Sävborg är framställningen om Ryssland ofta dualistisk: antingen skildras landet som en ond, farlig och opålitlig makt eller som ett normalt land som alstrar internationellt samarbetsvilliga företag, med en ekonomi på uppsving. Massmedia nöjer sig väl med en bild där allting målas i svart och vitt, i gott och ont, och efterlyser inte de gråa nyanserna.¹⁹⁴ Flera av de intervjuade har samma synpunkt på rysslandsrapporteringen och menar att journalisterna gärna vill behålla den etablerade negativa bilden av landet, och använder sig av s.k. ”framing” eller något annat journalistiskt verktyg i rapporteringen för att bilden skall leva vidare.

Flera intervjuade tror att anledningen till att den positiva utvecklingen i landet får så litet utrymme i pressen är att den förmodligen skulle kollidera med bilden om Ryssland som ”den vilde”. Deras resonemang är väl jämförbart med Ledermans storyline och man skulle kunna påstå att ”den vilde” i vid bemärkelse är just det ramverk, storyline, som traditionellt karaktäriserar regionen och hjälper att sortera bort de händelser som inte passar in i den förhärskande normen. Enligt Lederman är en regions storyline relativt statisk vilket sammanfaller väl med Maxsims reflektion

¹⁹³ Said (1997), sid. 1-4

¹⁹⁴ Sävborg (2007), sid. 1-11

över pressens framställning om det ryska samhället som någonting färdigformat och oföränderligt.

Men för att en storyline skall överleva eller leva vidare behöver den näring. I Rysslands fall verkar det ha varit relativt lätt att hålla den etablerade storyline vid liv då de negativa händelserna som skapade och formade den ursprungliga storyline inte har hört upp, trots övergången till ett nytt samhällssystem och de massiva förändringarna som upplösningen förde med sig. Samtidigt är avsaknaden av positiva eller neutrala artiklar inte total under den studerade perioden och på så sätt verkar det som att intresset för nyheter utanför den etablerade storyline finns, så länge dessa fyller kriterierna för en nyhet och tillfället serveras. Därför tror jag, till skillnad från både de intervjuade och Lederman, att den svenska journalistiken inte är så strikt tyglad till en regions storyline som dessa förutsätter, men det måste finnas annat "nytt" material att utgå ifrån ifall den gamla storyline helt skall skrumpna bort. I Rysslands fall har inte detta varit fallet.

Dagens Nyheters Moskvakorrespondent Mette Risa skriver i sin korta presentation om sitt arbete att "det är enklare att hitta saker som kan upplevas som Rysslandskritiska än att nosa upp de positiva nyheterna. Där har både jag och de ryska medianerna ett jobb att göra."¹⁹⁵ Vad detta beror på framgår inte av texten men då nyheterna i den inhemska (ryska) pressen styr till en viss del även den svenska rysslandsrapporteringens innehåll (hon skriver att "...för att hitta fram till de viktigaste nyheterna måste jag först ta mig igenom en djungel av nyheter i rysk press"¹⁹⁶) torde nyhetsämnen också i den lokala pressen vara av kritisk karaktär. Därmed verkar det som att denna egenskap ligger i journalismens natur och låter sig inte begränsas av geografin.

Den svenska rysslandsrapporteringen är alltså delvis styrd av vad den lokala pressen väljer att rapportera eller inte rapportera om (de ryska medianerna är mycket lojala mot Kreml och självcensuren i landet är stark¹⁹⁷) och vilka de viktigaste nyheterna sedan blir avgörs inte bara av utrikeskorrespondenten själv utan också av den lokala (ryska) median.

Enligt några av de intervjuade har rapporteringen en viss vinkling vilket beror på journalisternas avsaknad av djup kunskap om Ryssland, dess kultur och den utveckling som landet har genomgått.

Vad Dagens Nyheters eller Göteborgs-Postens korrespondenter har för kompetens eller kunskaper om Ryssland går inte att bedöma utifrån de artiklar som granskats. Nyhetsartiklar är inte vetenskapliga texter per definition och på så sätt relativt intetsägande om de enskilda journalisternas personliga kunskaper om området. Nyhetsbyråer samarbetar och byter dessutom ofta information med varandra och i och med det går också de primära och sekundära källorna ihop. Jag kan inte identifiera någon vinkling beroende på journalisternas brist på kompetens i det granskade materialet men det är möjligt att de intervjuade ser rapporteringen utifrån ett annat perspektiv eftersom det handlar om deras hemland. De intervjuade har troligen en mer

¹⁹⁵ "DN i Världen", specialbilaga i Dagens Nyheter 7/8 2007

¹⁹⁶ "DN i Världen", specialbilaga i Dagens Nyheter 7/8 2007

¹⁹⁷ "DN i Världen", specialbilaga i Dagens Nyheter 7/8 2007

utvecklad förståelse för händelserna där och därmed också ett annat utgångsläge i den hermeneutiska tolkningsprocessen.

Majoriteten av de intervjuade saknar något i den svenska rysslandsrapporteringen. De flesta skulle gärna vilja se mer av rysk kultur, positiv utveckling och skildringar av det ryska vardagslivet i den svenska pressen/median. I de studerade tidningsartiklarna är det ryska kulturella och intellektuella livet klart underrepresenterat, i likhet med det ryska vardagslivet, men ekonomisk tillväxt får däremot relativt mycket utrymme. I de flesta artiklarna där det går att hitta eller spåra tendenser av rysk tillväxt utgör dock ett svenskt företag huvudrubriken och det är lätt att gå miste om de rader där det fokuseras på den ryska marknadens expansion. Annan typ av positiv utveckling på makronivå (internationellt samarbete, avtal, utbyte osv.) nämns inte av de intervjuade vilket kan vara ett tecken på att de anser att rapporteringen på området är tillfredsställande, alternativt att de saknar det men att den inkluderas i den allmänna positiva utvecklingen och specificeras inte. Den nationella positiva utvecklingen på medborgarnivå, t.ex. förbättrade levnadsförhållanden, förekommer inte i tidningsartiklarna och kan mycket väl vara det perspektiv som de intervjuade efterlyser och skulle vilja se sig mer av i rapporteringen. I det stora hela hamnar den positiva internationella utvecklingen klart i skuggan av den nationella negativa utvecklingen, vilket beror på det stora antalet artiklar som behandlar tragiska, negativt spektakulära och mystiska händelser inom landets gränser.

Avsaknaden av rysk kultur och vardagsskildringar i tidningarna kan möjligen förklaras med att dessa inte utgör traditionella nyhetsämnen i dagstidningar. I utrikeskorrespondensen ligger tonvikten ofta på händelser som på något sätt är udda eller konstiga (Hannerz leker med ordet "foreign" i "foreign news", foreign= strange, alien) och som förstärker de kulturella skillnaderna, ofta svåråtkomliga, mellan olika platser.¹⁹⁸ Varför den nationella positiva utvecklingen på medborgarnivå inte fått mer utrymme under den studerade perioden kan bero på att den helt enkelt inte är så stark som de intervjuade förutsätter, att den hellre utgör ett ämne för en längre analys än för en kort nyhetsartikel eller att den inte finnes tillräckligt intressant för svensk media.

6.3 Politik och mystik som referenser för "annorlunda"

När det kommer till öst vs. väst tänkandet går de intervjuades åsikter isär en aning. Vissa upplever att den skarpa öst och väst uppdelningen från bl.a. kalla kriget har suddats ut, tack vare globaliseringen och dess effekter. Andra menar att uppdelningen av världen i öst och väst block finns kvar vilket beror på olika historiska traditioner och politiska vägval.

De granskade tidningsartiklarna har mycket varierande innehåll och perspektiv. I en del av artiklarna är det tydligt att det ryska sättet att agera eller resonera ställs emot det västerländska där det sistnämnda anses utgöra normen och idealet. Det finns emellertid också artiklar vars utgångspunkt ligger i gemensamma globala tankegångar och processer och där Ryssland strävar åt samma håll tillsammans med det övriga världssamfundet. I vissa artiklar framställs Ryssland som vägvisare (t.ex. fredshandlingar).

¹⁹⁸ Hannerz (2000), sid. 32

Enligt några av de intervjuade är landets politik avgörande för hur landet framställs i media. Både Julia och Anastasia poängterar att så fort landet väljer att inte följa den västerländska modellen, dvs. den öppna demokratin, bedöms det i media. Detta resonemang hänger nära ihop med Agnews resonemang om den moderna geopolitiska föreställningen. Enligt den fungerar Europa, i vid bemärkelse, som förebild för den globala politiken och skapar/har skapat de regler och normer som bör accepteras som universala. Alternativa världsordningar förbises.¹⁹⁹ Sids argumentering om hur västvärlden håller ett bevakande öga på östern har samma grundläggande tankegång om hur resten av världen ses i relation till Europa som Agnew har och även i hans tänkesätt kan teoretiseringen om Europa som den överordnade kännas igen. De intervjuades resonemang om varför Ryssland kritiseras i media har alltså tydliga kopplingar till både Agnew och Sids men till skillnad från Sids som menar att all regionalisering i grund och botten är ett resultat av imperialismen och kolonialismens maktstrukturer, ligger de politiska vägvalen och de historiska traditionerna till grund för uppdelningen Ryssland vs. Europa. De flesta intervjuade delar uppfattningen om att öst och väst tänkandet finns kvar i någon form och erkänner därmed också uppdelningen öst och väst. I Sids argumentation i "vårt land – barbarernas land" erkänner barbarerna inte direkt uppdelningen men det är möjligt att de intervjuade ryssarna inte heller hade reflekterat över skiljelinjerna mellan regionerna eller erkänt dessa ifall de inte hade varit utlandsryssar.

Bl.a. de politiska och historiska skillnaderna gör att Ryssland uppfattas som "den andre" i förhållande till Europa/västvärlden. I idén om tudelning har "den andre", "the other", traditionellt varit underordnad av den västerländska hegemonin eller andra maktstrukturer (t.ex. i Jarosz studie om "den mörka kontinenten" är Afrika tydligt den sekundära²⁰⁰) men varken tidningar eller de intervjuade tyder på att denna hierarkiska egenskap kan appliceras på Ryssland/Europa; kanske beror detta på att Ryssland aldrig varit koloniserad, kanske på att det inte är en underutvecklad region i dess traditionella mening och inte beroende av västvärldens hjälpande hand. Ryssland står stadigt på egna ben och den "vi" och "dem" känsla som går att identifiera mellan Ryssland och Europa bygger alltså inte på västerländsk herravälde utan snarare på andra typer av kontraster och skiljelinjer.

Enligt de tidningsartiklar där den demokratiska utvecklingen i Ryssland nämns är utvecklingen inte på väg åt det önskvärda hållet, detta oroar såväl USA som Tyskland. Den kritik som riktas mot den bristande demokratiutvecklingen kommer huvudsakligen från västvärlden; i artiklarna lyfts inte fram argumenten för varför det ryska folket har valt en relativt auktoritär demokrati eller hur majoriteten av den ryska befolkningen förhåller sig till den. Perspektivet är därmed tydligt etnocentriskt och tar inte hänsyn till lokala avvikelser baserade på lokala villkor. Detta resonemang är också en av grundstenarna i den moderna geopolitiska föreställningen och påvisar den västländska strävan efter att skapa normer och regler som bör accepteras som universella.

De intervjuade tror att en etablerad demokrati såsom USA ofta upplevs tryggare än en auktoritär demokrati eftersom etablerade demokratier sällan går i krig med varandra (Julia tog upp detta, hon syftar med största sannolikhet på den demokratiska

¹⁹⁹ Agnew (2003), kap. 2

²⁰⁰ Jarosz (1992), sid. 105-115

fredsteorin²⁰¹). I och med den auktoritära demokratin utgör Ryssland också ett militärt hot på ett helt annat sätt än vad t.ex. USA gör vilket sammanfaller med de intervjuades uppfattning om att i Sverige upplevs Ryssland fortfarande som ett hot. Enligt Agnew är de politiska och religiösa skillnaderna avgörande för hur en plats uppfattas; den avvikande blir främmande och skrämmande. Denna teoretisering är applicerbar även på Ryssland då en styrd demokrati inte är det statsskick eller politiskt system som utgör förebilden för den globala politiken.

Tidningsartiklar där det tydligt resoneras kring den ryska säkerhetspolitiska hotbilden mot Sverige behandlar bl.a. den planerade rysk-tyska gasledningen och dess strategiska lokalisering i Östersjön (bl.a. Dagens Nyheter i november 2006). I artikeln varnar svenska försvarsexperten för ryskt spioneri, ett inslag som är lätt att känna igen från sovjettiden; vem kommer inte ihåg de ryska u-båtarnas påstådda intrång på svenskt vatten i början av 1980-talet? Misstänksamheten mot Ryssland kan därmed tänkas bygga på ”det har ju hänt förr” faktorer men kanske även på dess föga organisatoriska integration med Europa/västvärlden, trots att artikeln handlar just om ett mellanstatligt samarbete. Ryssland är ju inte medlem i EU, NATO etc. och har endast nyligen blivit klart för WTO. Landet har därmed varit relativt isolerat och symboliserat väl den realistiska staten som tagit hand om sig själv i största möjliga mån.²⁰²

En del intervjuade anser att det finns ett mentalt avstånd mellan Sverige och Ryssland, mycket beroende på svenskars avsaknad av kunskap och kännedom om Ryssland. Ebba Sävborg menar att avståndet har historiska rötter och bygger på de ryska slavofilernas (förespråkare för den ryska särarten, riktningen växte fram i 1800-talets Ryssland och hämtade inspiration från den tyska romantiken) självmystifiering på 1800-talet²⁰³, detta till skillnad från vad de intervjuade tror. Slavofilerna ville visa att ”Ryssland kan inte förstås med förnuftet eller mätas med en vanlig måttstock.”²⁰⁴

Både västermännen (en annan filosofisk gruppering som växte fram under 1800-talet i Ryssland) och slavofilerna var överens om att Ryssland inte var en del av Europa men medan slavofilerna var stolta över detta ansåg västermännen att det var djupt olyckligt. Slavofilerna hade också en negativ inställning till demokratins utveckling i 1800-talets Europa och ogillade den västländska strävan efter välstånd och bekvämlighet.²⁰⁵ Slavofilernas egen mystifiering av Ryssland som något gåtfullt och mystiskt odlas än idag av bl.a. ryska politiker och författare. Självmystifieringen har ofta eggats upp i samband med att omvärlden tagit avstånd eller definierat Ryssland som icke-europeiskt och underutvecklat.²⁰⁶

Ryssarnas självmystifiering intensifieras av omvärldens/västvärldens tydliga utpekande av Ryssland som ”den andre”. Genom ryssars motreaktion förstärks också Rysslands ställning som ”den andre” eftersom utövandet av gåtfullhet leder till en

²⁰¹ För vidare diskussion av teorin se t.ex. Doyle (1983), sid. 205-235 resp. 323-353

²⁰² Realism är en teoretisk utgångspunkt där varje stat utgår ifrån sina egna intressen, säkerhet osv.. Enligt den är mellanstatligt samarbete möjligt men i grund och botten kännetecknas det internationella systemet av konkurrens, rädsla och misstro vilket också försvagar och försvårar samarbetet. Se t.ex. Dunne & Schmidt (2005), kap. 7

²⁰³ Sävborg (2007), sid. 1-11

²⁰⁴ Bodin (2006), sid. 111

²⁰⁵ Bodin (2006), sid. 105-107

²⁰⁶ Sävborg (2007), sid. 13

minskad förståelse för regionen. Istället växer det mentala avståndet ytterligare och den förståelse som byggts upp mellan regionerna stannar upp. På så sätt är det alltså inte enbart frågan om västvärldens ointresse för Ryssland utan också om landets egen fallenhet att sluta sig inom sitt skal, istället för att möta omvärldens nyfikenhet/kontra dess kritik med öppenhet och naturliga förklaringar.

I de studerade tidningsartiklarna är det svårt att spåra tendenser av Rysslands självmystifiering. Det finns inga artiklar där det tydligt går att identifiera Rysslands avståndstagande från västvärldens materialistiska ambitioner. Den mystik som vilar över somliga händelser såsom mord och mordutredningar tolkar jag inte i ramen för självmystifiering men hellre som ett resultat av informationsbrist och välbevarade statshemligheter.

6.4 Medias påverkan på platsuppfattning

De intervjuade är relativt överens om att media spelar en viktig roll i skapandet av vår uppfattning om en plats, i det här fallet Ryssland, åtminstone om man enbart förlitar sig på media som kunskapskälla. De menar dock att vid ett genuint intresse för en viss plats eller för ett visst ämne, använder man sig ofta av andra informationskanaler och medias framställning blir då tämligen oväsentlig och ytlig. De intervjuade påpekar också att det är naturligt att man skapar sig en viss bild av en viss plats (Ryssland) med hjälp av media om man aldrig har besökt platsen eller har andra erfarenheter av den men att som läsare måste man själv vara selektiv och komma ihåg att media tenderar att utgå ifrån det som är udda och avvikande; i nyhetsrapporteringen har man ytterst litet intresse för det som klassificeras som fullkomligt "normalt" (vad som är normalt och onormalt diskuteras inte utförligare i denna studie då det faller utanför uppsatsens syfte).

Det finns platser som vi blir bekanta med genom myter och berättelser, dvs. utan att ha besökt dem, och som på så sätt blir en del av vår fantasivärld.²⁰⁷ För Said är distinktionen mellan äkta och imaginär värld relativt diffus eftersom den imaginära världen också existerar, mot sin ursprungliga betydelse, i materiell form i form av reseskildringar, målningar, skisser och fotografier.²⁰⁸ De imaginära platserna skapas därmed med hjälp av såväl materiella som icke-materiella faktorer. Men då pressen/media är den absolut viktigaste informationsförmedlaren i det post-moderna samhället hävdar jag att det också är den faktor som bidrar allra mest till skapandet av vår bild av en plats som vi inte är bekanta med. Idag använder vi oss huvudsakligen av media i konstruktionen av en imaginär värld/plats, istället för de verktyg som Said pekade ut i "Orientalismen" år 1979.

I fantasivärlden uppfattas den imaginära platsen som "den andre". När människan relaterar till den andre normaliserar hon också sin egen hemmaplats och dess identitet.²⁰⁹ Denna tankegång är identisk med Julias resonemang om vårt behov av att hitta kontrasterande jämförelser och förstärker argumentet om medias strävan efter att lägga tonvikt på händelser som avviker från det som generellt uppfattas för vardagligt och trist. För Sävborg har det hotfulla, primitiva Ryssland under flera hundra år bildat

²⁰⁷ Sävborg (2007), sid. 13

²⁰⁸ Said (1997), kap. 1

²⁰⁹ Se "Sense of place" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 731-734

den perfekta motsatsen till det prydliga lilla Sverige och uppfyllt därmed också vårt behov av kontraster för ”vårt själsliga välbefinnandets skull”.²¹⁰

”Den andre” kan ha både positiva och negativa egenskaper. Men om man utgår ifrån att den skapas med hjälp av egenskaper som vi själva inte vill ha, dvs. de dåliga, förvandlas den självfallet inte till ett grönskande paradiset utan snarare till en relativt motbjudande plats. I de studerade tidningsartiklarna har det varit lätt att identifiera egenskaperna som vi finner mycket icke-önskvärda: mystiska mord, terrorism, svåra olyckor, utvisade journalister osv.. Dessa egenskaper är förmodligen också de dragen som först tas i anspråk när vi konstruerar vår platsbild, dels för att den här typen av händelser är relativt ovanliga inom den svenska inrikesrapporteringen och sticker därmed ut, dels för att vi dagligen utsätts för medias ständiga närvaro oavsett om vi så vill eller ej. Vidare lyser Rysslands positiva egenskaper (bl.a. dess unika kultur) tydligt med sin frånvaro bland de studerade artiklarna varmed de inte kan konkurrera ut eller kompensera för det stora antalet negativa artiklar.

Platskänslan är en produkt av personliga och sociala faktorer, ofta sammanflätade med platsen fysiska egenskaper.²¹¹ Som jag tolkar det kan de negativa artiklarna tolkas i termer av negativa erfarenheter av en plats, inte för att vi upplevt dem personligen genom att varit där, men för att de negativa artiklarna kan påverka vår relation till platsen på liknande sätt som erfarenheterna gör, dvs. relationen till platsen i vår föreställningsvärld fylls av rädsla och obehag. Relationen till en plats kan skapas genom våra idéer men naturligtvis blir den inte lika känslöfylld som den relation som uppkommer genom social interaktion och personliga erfarenheter.

7. Avslutande diskussion

Jag antog i en utgångspunkt att rysslandsrapporteringen är pessimistisk och karaktäriseras av negativa händelser och händelseförlopp. Det kvantitativa resultatet av granskningen av tidningsartiklar visar tydligt att de negativa artiklarna om Ryssland dominerar i rapporteringen under den valda tidsperioden. Enligt de intervjuade är nyhetsrapporteringen, oavsett land, fokuserad runt negativa omständigheter eftersom vi människor har en tendens till att vilja läsa om det som är avvikande och spektakulärt vilket media nyttjar i sin rapportering. På så sätt utgör alltså inte den svenska rysslandsrapporteringen ett undantag utan snarare en regel som bekräftar pressens intresse för att agera efter läsarnas behov.

Den svenska rysslandsrapporteringen förmedlar en mörk bild av landet enligt det studerade materialet och alla de händelser som ägt rum och rapporterats om under den studerade perioden. Jag tror att den mest avgörande orsaken till att rysslandsrapporteringen känns dyster är inte antalet negativa artiklar i sig då det möjligen kan förklaras med landets enorma geografiska yta, ett stort antal invånare samt med en viss instabilitet beträffande dess identitet, sociala förhållanden etc., utan händelsernas *karaktär*. Sannolikheten för att många av de negativa händelserna som inträffat i Ryssland skulle kunna inträffa i Sverige är ytterst liten vilket förstärker de territoriella och mentala skiljelinjerna mellan regionerna. Uppfattningen om en

²¹⁰ Sävborg Romare (2000), sid. 12

²¹¹ Se ”Sense of place” i The Dictionary of human geography (2000), sid. 731-734

pessimistisk rysslandsrapportering tar därmed avstamp i de ryska händelserna och händelseförloppen som inte kan identifieras i svensk inrikesrapportering.

För att kunna tala om en särskild rysslandspessimism i den svenska rapporteringen borde man möjligen göra en jämförande studie där ytterligare ett lands rysslandsrapportering granskas, förslagsvis den finska.

En av utgångspunkterna var att ryssar bosatta i Sverige anser att den rysslandsbild som förmedlas i Sverige inte är rättvis pga. dess koncentration inom vissa ämnen och brist på många andra. I enlighet med min utgångspunkt tycker nästan alla de intervjuade att bilden som svensk media ger om Ryssland är vriden och problemfokuserad. Bilden är därmed inte rättvis men å andra sidan gäller detta inte bara Ryssland utan länder och regioner i största allmänhet, menar de intervjuade. Nyhetsrapporteringen utgår oftast ifrån ett nytt eller redan existerande problem och i och med detta minskar intresset och även kanske tidningens fysiska utrymme för de positiva, glädjeväckande nyheterna. Problemfokusering är en viktig komponent i medias funktion. Samtidigt verkar det som om de flesta intervjuade inte ägnar större uppmärksamhet åt detta och menar att press/media, trots allt, är bara en informationskälla och de som har ett äkta intresse för Ryssland söker sig till andra informationskanaler. Vidare menar de intervjuade att media inte vill skaka av sig den etablerade rysslandsbilden som skapades under sovjettiden utan använder den som referens även för dagens Ryssland. Denna tankegång är identisk med Ledermans storyline och kan förklara valet av eller intresset kring nyheter där det går att spåra det sovjetiska imperiets ideologiska och sociala kvarlevor eller hitta inslag av det vilda. Samtidigt finns det också artiklar som har ett positivt/ neutralt innehåll och på så sätt tror jag att en storyline möjligen styr utbudet av artiklar till en viss del men att svensk journalistik också välkomnar nyheter som inte platsar i den existerande bilden, ifall tillfället ges.

Edward Relph menar att vi oftast tenderar ha positiva känslor för vår hemmaplats, oberoende av platsens kvalitéer.²¹² De patriotiska känslorna är starka hos de flesta och förklarar de intervjuades vilja av att ständigt referera till ett journalistiskt koncept, särskilt när det kommer till publicitet där hemlandets rykte sätts på spel. Den speciella relationen till vår hemmaplats gör att vi lätt tar till oss kritiken som riktas mot den och har ett inre behov av att försvara vårt land, våra landsmän och deras handlingar. Genom att använda oss av alternativa förklaringar såsom just journalistiska verktyg, skyddar vi inte bara platsen som sådan utan också oss själva som en del av platsen.

De flesta intervjuade saknar något i den svenska rysslandsrapporteringen, bl.a. det ryska kulturella livet uppmärksammas för lite. I det stora hela framställs också det ryska vardagslivet bristfälligt då utgångspunkten ofta ligger i det avvikande. De intervjuade anser att detta naturligtvis är tråkigt men att i grund och botten handlar det ju om, inom ramen av journalistik, att hitta företeelser och händelser som lockar läsare/tittare. I enlighet med de intervjuade tror jag att bristen på vissa ämnen beror på journalismens grundläggande egenskaper och karaktäriserar inte bara rysslandsrapporteringen. Jag tror också att dagstidningars främsta syfte - att kunna leverera läsaren en snabb och kompakt överblick över aktuella händelser, såväl

²¹² Se "Sense of place" i The Dictionary of human geography (2000), sid. 731-734

nationella som internationella, i begränsad omfattning - leder till att icke-traditionella nyhetsämnen prioriteras bort.

I en utgångspunkt antog jag att Ryssland inte tolkas på sina egna villkor utan ur ett västerländskt perspektiv; rapporteringen är färgad av det västerländska synsättet. Enligt några av de intervjuade bedömer media ett land så fort det inte följer den västerländska modellen, utan att göra djupdykningar i de bakomliggande orsakerna. Tidningsartiklar där det går att spåra tendenser av ett västerländskt perspektiv kan artiklar som berör demokratin nämnas. Det är tydligt att en välfungerande öppen demokrati anses vara det idealiska statsskicket utifrån västländernas syn vilket också ligger som utgångspunkt i journalistiken och helt i linje med Agnews resonemang om hur alternativa världsordningar ses i relation till Europa. Över lag är dock den dagliga rapporteringen mest informativ och jag tycker mig se väldigt lite av en påtaglig västorientering. I det stora hela är artiklarna inte heller längre analyser utan kortfattade sakliga beskrivningar av olika händelser, uttalanden osv. vilket också har försvårat prövningen av min utgångspunkt.

För att kunna dra långtgående slutsatser borde man förslagsvis granska en specifik politisk händelse både i en svensk och i en icke-västerländsk tidning för att sedan se om det eventuellt går att identifiera tydligare eurocentristiska tankegångar i den svenska.

Enligt en av utgångspunkterna påverkar och bidrar den bild som media förmedlar till människans platsuppfattning och förutfattade meningar i allra högsta grad. De intervjuade är överens om att media påverkar våra uppfattningar om en plats om vi inte har besökt platsen eller om vi enbart förlitar oss på den som informationskälla. Samtidigt påpekar de flesta att massmedia bara är ett medel och det är viktigt att vara selektiv när man suger åt sig information eftersom läsaren också är utsatt för journalistiska "hjälpmedel". För att kunna skapa sig en rättvis bild av t.ex. just Ryssland krävs det komplettering från andra håll, menar de intervjuade.

För Edward Said existerar den imaginära världen även i materiell form bestående av målningar, skisser, fotografier och reseskildringar, dessa påverkar sedan vår föreställning om den imaginära platsen samtidigt som de också formar gruppens egna attityder och images. Enligt min tolkning har massmedia tagit över rollen som den viktigaste aktören i processer där våra platsuppfattningar konstrueras, och ersatt därmed de faktorer som Said pekade ut år 1979. De sociala och personliga erfarenheterna, minnena och upplevelserna har fortfarande mest betydelse, men kan inte inkluderas som bidragande faktorer till en imaginär platsuppfattning då den inte blir imaginär ifall vi t.ex. besökt platsen eller känner den väl på andra sätt. Hur mycket vi sedan absorberar av den enorma massmediala informationsmängden som står oss till buds, varje dag dygnet runt, är högst individuellt.

Syftet med denna uppsats har varit att granska den svenska rysslandsrapporteringen och ta reda på hur Ryssland framställs i skriven svensk media. Vidare har jag också velat ta reda på vad ryssar, bosatta i Sverige, har för uppfattning om den svenska rysslandsrapporteringen.

De granskade tidningsartiklarna visar att rapporteringen om Ryssland huvudsakligen kretsar kring de klassiska nyhetsämnena där politik och diverse händelser och

händelseförlopp dominerar. Den ryska utrikespolitiken är ett tydligt återkommande ämne i alla kategorier inom den studerade perioden till skillnad från inrikespolitiken eller den ryska inrikespolitiska utvecklingen som uppmärksammas ytterst lite och nästan bara i form av negativa artiklar. Det kan tänkas att förklaringen ligger i det faktum att dagstidningar prioriterar och rapporterar om det som anses ha ett nyhetsvärde. Det kvantitativa resultatet visar att de negativa artiklarna är dubbelt så många som de positiva.

Det är intressant att reflektera över vilken bild man kan skapa sig av Ryssland med hjälp av de olika kategorierna som artiklarna delades i. Genom att koncentrera sig enbart på artiklarna med negativt innehåll målas det snarast upp en bild om ett korrupt, politiskt mycket auktoritärt, envist, homofobiskt, främlingsfientligt land som utvisar såväl journalister som diplomater och där olösta mord och olyckor avlöser varandra, allt inom mystiska omständigheter. I enlighet med de positiva artiklarna växer det däremot fram en bild om ett internationellt samarbetsvilligt land som äntligen åtnjuter en växande marknadsekonomi, agerar för fredsprocessen och spelar med öppna kort på den internationella arenan. Det är alltså enkelt att falla in i dualismens klor och bedöma rapporteringen och subjektet utifrån något av dessa perspektiv, om man nu så vill göra.

Om man eftersträvar en rättvis bild av verkligheten och landet krävs det utan tvekan att man kompletterar dagstidningar med andra informationskällor. Nyhetsartiklarna i dagstidningar är en produkt av flera olika faktorer med betoning på informationsspridning och ämnesval, men de redogör inte eller tar hänsyn till alla de faktorer som har varit med och format den slutgiltiga produkten. Tolkningen kan tämligen lätt bli felaktig. Men genom att sätta nyhetsartikeln i en bredare kontext och fördjupa sig i detaljerna - i enlighet med den hermeneutiska forskningsprocessen - ökar förståelsen för både händelsen eller händelseförloppet och för Ryssland som helhet.

Undersökningen visar att ryssar bosatta i Sverige anser att rysslandsrapporteringen i Sverige är relativt mörk och ger ofta ett vilseledande intryck av situationen i landet. De intervjuade är dock inte särskilt bekymrade eller förvånade över detta då det finns bakomliggande både journalistiska (bl.a. "framing") och historiska förklaringar (bl.a. arvet efter Sovjetunionen) till det vilka enligt de intervjuade är nödvändiga att inkludera. Resultatet visar emellertid att svensk journalistik inte är så bunden till en regions storyline som de intervjuade och Lederman förutsätter men för att den ursprungliga storyline helt skall vissna bort krävs det att det växer fram "nytt" material. De intervjuades vilja av att ständigt referera till journalistiska förklaringar kan ses i ljuset av patriotism. Genom att hänvisa till journalismens fyrkantighet skyddar de inte bara platsen som sådan utan även sig själva som en del av platsen.

Min studie visar också att Ryssland går att betrakta som "the other" i relation till Sverige/Europa. Föreställningen om ryssen som den vilde "the other" föddes redan på 1600- talet och går i hand i hand med den s.k. rysskräcken, men idag kan de politiska vägvalen, landets föga organisatoriska integration med Europa samt Rysslands eget avståndstagande i form av självmystifiering nämnas som de viktigaste orsakerna till "the othering". Till skillnad från Edward Said ligger alltså varken kolonialismen eller andra maktstrukturer bakom detta. I och med rapporteringen om händelser som inte

går att känna igen i den svenska inrikesrapporteringen stärks skiljelinjerna mellan regionerna och också identifieringen av ryssen som den andre.

De intervjuade är medvetna om att en viss öst/väst uppdelning (fortfarande) existerar och erkänner därmed också uppdelningen, kanske beror detta på att de intervjuade är utlandsryssar. De tror också att det generella ointresset för Ryssland i Sverige speglar sig på kunskapsnivån om landet och utvecklingen den genomgått men som jag tolkar det har Ryssland också en förmåga att sluta sig inom sitt skal och på detta sätt undfly den omgivande världens närgångenhet och nyfikna blickar.

Hur en särskild exempelvis politisk händelse eller händelseförlopp i Ryssland skildras i svensk media skulle kunna utgöra ett intressant framtida forskningsämne. Det vore spännande att analysera t.ex. det ryska presidentvalet år 2008 och se hur den svenska median förhåller sig till den, i skrivande stund, kritiserade demokratiutvecklingen, möjligen ur ett perspektiv där analysen huvudsakligen baseras på tolkningar av enskilda ord/meningar/uttalanden. Även intervjuer med journalister skulle kunna inkluderas. Ett annat intressant forskningsämne skulle kunna vara att ta reda på hur svenskars rysslandsbild ser ut och analysera sedan de källor och orsaker som anses ha bidragit till den.

8. Källförteckning

Bibliografer

Agnew, John (2000), *Geopolitics: Re-visioning World Politics*. London and New York. Routledge.

Appadurai, Arjun (1986), "Theory in Anthropology: Center and Periphery.", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 28, No. 2, pp. 356-361.

Bodin, Per-Arne (2006), *Ryssland och Europa. En kulturhistorisk studie*. Andra utgåvan. Stockholm. Bokförlaget natur och kultur.

Bodin, Per-Arne (2000), *Ryssland. Idéer och identiteter*. Skellefteå. Norma bokförlag.

Burgman, Torsten (2000) *Rysslandsbilden i Sverige. Från Ivan den förskräcklige till Vladimir Putin*. Stockholm. Historiska media.

Chang, Won Ho (1991), Images of the Soviet Union in American Newspapers: A Content Analysis of Three Newspapers, i Dennis Everette E. Gerbner, George Zassoursky, Yassen N. (red.), *Beyond the Cold War – Soviet and American Media Images*. Newbury Park, London, New Delhi. Sage Publications, Inc.

Cloke, Paul et al (2004), *Practising Human Geography*. London. Sage.

Crang, Mike (1998), *Cultural Geography*. London. Routledge.

Dijkink, G. (1996), *National Identity and Geopolitical Visions, Maps of Pride and Pain*. London. Routledge

Doyle, Michael (1983), "Kant, Liberal Legacies and Foreign Policy, part 1-2", *Philosophy and Public Affairs* (1983), 12: pp. 205-235 resp. 12: 323-353.

Dunne, Tim, Schmidt, Brian C. (2005), Realism, i John Baylis & Steve Smith (red.), *The globalization of world politics. An introduction to international relations*. 3rd edition. New York. Oxford University Press.

Ekecrantz, Jan (2000), Introduction: post-communism and global culture, i Jan Ekecrantz, Kerstin Olofsson (red.), *Russians reports – Studies in post-communist transformation of media and journalism*. Stockholm. Almqvist & Wiksell International.

Eriksson, Emelie (2004), *Stockholm med modernismen i centrum : cityomdaningen ur ett aktörs- och ett mediaperspektiv*. Meddelande 130. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm.

Gilje, Nils, Grimen, Harald (2003), *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg. Daidalos AB.

Gustavsson, Bengt (2003), Kunskapandets mångfald – från enhet till fragment, i Bengt Gustavsson (red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Tredje upplagan. Lund. Studentlitteratur.

Hannerz, Ulf (2000), *Foreign news. Exploring the World of Foreign Correspondents*. Chicago och London. The university of Chicago Press, Ltd.

Hubbard, Phil (2005), Space/Place, i David Sibley (red.) *Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key ideas*. Electronic resource. I.B. Tauris & Company.

Jarosz, Lucy (1992), "Constructing the Dark Continent: Metaphor as Geographic Representation of Africa." *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, Vol. 74, No. 2. (1992), pp. 105-115.

Johnston, Ronald John et al (2000), *The Dictionary of Human Geography*, 4th edition. Oxford. Blackwell.

Lederman, Jim (1992), *Battle lines. The American media and the intifada*. New York. Henry Holt and Company.

Said, Edward W. (1997), *Orientalism*. (Ny utg.) Stockholm. MånPocket.

Sävborg, Ebba (2007), "Ryssland – buse eller bundsförvant?", *VD Världspolitiska Dagsfrågor 2007/1*. Stockholm. Utrikespolitiska Institutet.

Sävborg Romare, Ebba (2000), *Ryssland under Jeltsin*. Stockholm. Utrikespolitiska Institutet.

Toal, Gerard (2005), Geopolitics, i David Sibley (red.) *Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key ideas*. Electronic resource. I.B. Tauris & Company.

Ödman, Per-Johan (2003), Hermeneutik och forskningspraktik, i Bengt Gustavsson (red.) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Tredje upplagan. Lund. Studentlitteratur.

Övriga källor

DN i Världen, specialbilaga i Dagens Nyheter den 7 augusti 2007

Tidningsstatistik, hämtad den 29 mars 2007 från
http://www.ts.se/Public/PDF/Upplagestatistik/dags_07_23feb.pdf.

Palmecenter – artikel "den svenska bilden av Ryssland", hämtad den 5 maj 2008 från

<http://www.palmecenter.se/RegionerOchLander/Europa/Ryssland/Artiklar/070126bildenav.aspx>

Andersén, Peter. Utrikeschef för Göteborgs-Posten. E-post- korrespondens den 19 juni 2007.

En person (Kent) på Sydsvenska Dagbladets utrikesredaktion. E-post- korrespondens den 13 juni 2007.

Reitberger, Magnus. Universitetslektor vid statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, Stockholm. Föreläsning den 5 oktober 2006.

Risa, Mette. Moskvakorrespondent för Dagens Nyheter och Aftenposten. E-post-korrespondens den 31 mars 2008.

Informant 1: Julia, journalist i Sveriges Radio. Muntlig intervju i april 2007.

Informant 2: Maxsim, journalist i Sveriges Radio. Muntlig intervju i april 2007.

Informant 3: En manlig ekonomistudent vid 25- årsåldern vid Stockholms universitet. Muntlig intervju i april 2007.

Informant 4: En manlig ekonomistudent vid 25- årsåldern vid Stockholms universitet. Muntlig intervju i april 2007.

Informant 5: Olga, revisor. E-post intervju den 17 april 2007.

Informant 6: Svetlana, butiksanställd. Muntlig intervju i april 2007.

Informant 7: Lioudmila, frilansjournalist. E-post intervju den 19 april 2007.

Informant 8: Anastasia, internationell projekthandläggare. Muntlig intervju i april 2007.

9. Bilagor

Bilaga 1. Studerade veckor och antalet artiklar i Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten och Sydsvenska Dagbladet.

Studerade veckor i **Dagens Nyheter** under perioden 1 april 2005- 31 mars 2007

År	Systematiskt vald 10-veckors period	Slumpmässigt vald vecka inom period	Vald veckas datum	Antal artiklar under period
2005	13-22	14	4-10 apr	0
		17	25 apr-1 maj	6
	23-32	24	13-19 jun	3
		29	18-24 jul	4
	33-42	35	29 aug - 4 sep	3
		37	12-18 sep	1
	43-52	43	24 okt -30 nov	8
		51	19-26 dec	2
2006	1-10	2	9-15 jan	9
		6	6-12 feb	3
	11-20	13	27 mar-2 apr	2
		14	3-9 apr	0
	21-30	21	22-28 maj	7
		25	19-25 jun	4
	31-40	32	7-13 aug	6
		40	2-8 okt	14
	41-50	46	13 -19 nov	17
		49	4 -10 dec	9
2006 2007	51-8	52	25-31 dec	3
		3	15-21 jan	6
	9-13	9	26 feb-4 mar	3
	11	21 veckor	147 dagar	111 artiklar

År	Vecka	Positiv	Neutral	Negativ	
2005	14	0	0	0	0
	17	2	0	4	6
	24	1	2	0	3
	29	0	1	3	4
	35	0	0	3	3
	37	1	0	0	1
	43	3	4	1	8
	51	0	1	1	2
2006	2	2	4	3	9
	6	1	1	1	3
	13	0	1	1	2
	14	0	0	0	0
	21	2	1	4	7
	25	1	3	0	4
	32	2	4	0	6

	40	0	4	10	14
	46	5	5	7	17
	49	0	1	8	9
2006/	52	0	3	0	3
2007	3	1	0	5	6
	9	1	2	0	3
Totalt		22	38	51	111

Studerade veckor i **Göteborgs-Posten** under perioden 1 april 2005- 31 mars 2007

År	Systematiskt vald 10-veckors period	Slumpmässigt vald vecka inom period	Vald veckas datum	Antal artiklar under period
2005	13-22	16 20	18-24 apr 20-22 maj	5 1
	23-32	23 26	6-12 jun 27 jun-3jul	1 3
	33-42	35 41	29 aug-4 sep 10-16 okt	1 0
	43-52	46 50	14-20 nov 12-18 dec	1 1
2006	1-10	5 6	30 jan-5 feb 6-12 feb	1 4
	11-20	12 19	20-26 mar 8-14 maj	1 1
	21-30	25 28	19-25 jun 10-16 jul	0 4
	31-40	34 39	21-27 aug 25 sep-1 okt	2 2
	41-50	44 50	30 okt-5 nov 11-17 dec	3 1
2006 2007	51-8	52 2	25-31 dec 9-15 jan	1 2
	9-13	10	5-11 mar	0
		32	224 dagar	35 artiklar

År	Vecka	Positiv	Neutral	Negativ	
2005	16	2	3	0	5
	20	1	0	0	1
	23	0	0	1	1
	26	0	1	2	3
	35	0	0	1	1
	41	0	0	0	0
	46	0	0	1	1
	50	1	0	0	1
2006	5	1	0	0	1
	6	1	0	3	4

	12	1	0	0	1
	19	0	1	0	1
	25	0	0	0	0
	28	2	0	2	4
	34	0	1	1	2
	39	0	2	0	2
	44	0	2	1	3
	50	0	1	0	1
2006/	52	1	0	0	1
2007	2	0	1	1	2
	10	0	0	0	0
Totalt		10	12	13	35

Studerade veckor i **Sydsvenska Dagbladet** under perioden 1 april 2005-31 mars 2007

År	Systematiskt vald 10-veckors period	Vald periods Datum	Antal artiklar under period
2005	13-22	1 apr-5 jun	6
	23-32	6 jun-14 aug	11
	33-42	15 aug-23 okt	8
	43-52	24 okt-1 jan	3
2006	1-10	2 jan-12 mar	13
	11-20	13 mar-21 maj	7
	21-30	22 maj-30 jul	8
	31-40	31 jul-8 okt	10
	41-50	9 okt-17 dec	11
2006/2007	51-8	18 dec-25 feb	7
	9-13	26 feb-31 mar	4
			89 artiklar

År	Vecka	Positiv	Neutral	Negativ
2005	13-22	2	1	3
	23-32	2	6	3
	33-42	3	1	4
	43-52	0	1	2
2006	1-10	1	8	4
	11-20	2	4	1
	21-30	2	2	4
	31-40	1	4	5
	41-50	2	2	7
2006/	51-8	1	3	3
2007	9-13	3	0	1
Totalt		19	32	38

Bilaga 2. Intervjufrågor till ryssar bosatta i Sverige

Vad har du för sysselsättning/yrke?

Hur länge har du bott i Sverige?

1. Hur tycker du att Ryssland framställs över lag i svensk, huvudsakligen skriven, media?
2. Vad anser du om bilden som media målar upp eller förmedlar om Ryssland?
3. Finns det något som du saknar i den svenska rapporteringen om Ryssland och vad är det i sådana fall? Varför tror du att det inte anses vara intressant (ifall du saknar något)?
4. Anser du att rysslandsrapporteringen liknar den allmänna utrikesrapporteringen eller finns det några skillnader i den svenska rapporteringen när det gäller Ryssland och andra länder enligt dig?
5. Hur tror du att den bild som media förmedlar om Ryssland påverkar eller formar svenskars/icke-ryssars uppfattning om landet?
6. Går det enligt dig att identifiera en slags väst/öst uppdelning i icke-ryssars mentala världsbild där Ryssland hamnar i kategorin "öst" och uppfattas som främmande och annorlunda? Utveckla gärna ditt svar.

Bilaga 3. Frågor till tidningars utrikesredaktion

1. Hur länge stannar en utrikeskorrespondent vanligtvis på en och samma plats/stad? Ett, två år?
2. Rapporterar era rysslandskorrespondenter om andra länder också och vilka är de länderna?